

PROJECCIÓ ECLESIAL DE L'OBRA DEL P. JOAQUIM ROSSELLÓ I FERRÀ, DES DE LA PERSPECTIVA DE LA RENOVACIÓ DEL MINISTERI PRESBITERAL I DES DE L'ASSOCIACIONISME DECIMONÒNIC¹

Josep Amengual i Batle, MSSCC

Rerefons de la trajectòria del P. Joaquim Rosselló i Ferrà

En complir-se el centenari de la mort del P. Joaquim Rosselló i Ferrà, ens trobam amb un patrimoni d'espiritualitat força abundant. Podríem esmentar com ell va saber difondre l'espiritualitat dels Sagrats Cors en els ambients populars, de manera que deixàs de ser un bé gairebé exclusiu dels convents.² D'aquesta manera, va contribuir a que se difongués una visió de Déu més propera, que disposava recobrar el Déu bíblic, Pare, amic del Poble. Un Déu amor, que atreu, i ens mostra la seva gran manifestació en el Crist Traspassat, que ens atreu.³

1 Aquesta va ser una aportació feta a la XXIV Setmana d'Artajona, (Navarra), dia 4 de juliol de 2009, com a commemoració del centenari de la mort del P. Joaquim Rosselló i Ferrà. Usarem una sola sigla, NC, que equival a l'autobiografia del P. Joaquín ROSSELLÓ Y FERRÀ, *Notas referentes a la Congregación de los Sagrados Corazones de Jesús y de María, escritas por el Rdo. P. Joaquín Rosselló y Ferrà, su primer Superior. Año 1897.* (Imprenta Mn. Alcover), Palma de Mallorca 1940.

2 Miguel DURAN PASTOR, *Repercusiones de la Revolución de 1868 en Mallorca*, Palma de Mallorca 1980, pàg. 21 i 167.

3 JOAQUIM ROSSELLÓ I FERRÀ, *Escritos del P. (1833-1909)*. 3 *Piadosos Ejercicios en honor de los Sagrados Corazones (1891-1901)*, JOSEP AMENGUAL I BATLE (ed.), Mallorca 2009, dia 4, 1., pàg. 201: *De ahí es que, como Dios es amor (cf. 1Ju 4,8), según la Sagrada Escritura, todo desea atraerlo hacia sí, para comunicar sus bienes a todos, su dicha, su felicidad eterna.*

Des de la mateixa espiritualitat del Cor de Jesús se va popularitzar la freqüència de la comunió, que se consumaria, amb el moviment litúrgic, en una celebració de l'eucaristia sencera. D'aquesta manera s'han acabat les misses sense comunió, i, anys més tard, s'extingiren les misses de les comunions generals.

Probablement, uns certs liturgistes mai no valoraran prou la preparació del concili Vaticà II que, sense preveure-ho, varen fer els promotors de la devoció al Cor de Jesús, amb la qual el moviment litúrgic trobàs el camí aplanat, quant a la celebració eucarística. Els motius que addueixen, per no acceptar la festa del Sagrat Cor, són evidents. Efectivament, la festa del Cor de Jesús no celebra un misteri o esdeveniment del Salvador, i certes formes devocionals, com la proliferació de l'exposició de l'eucaristia han seguit fent ombra a la missa. Però, deixant de banda aquests obstacles, la pastoral litúrgica ho ha tingut més fàcil en la implantació de les reformes conciliars.

El P. Joaquim Rosselló i Ferrà va donar una interpretació missionera al presbiterat, de manera que no se va aturar en les obligacions que tenia com a beneficiat, ans va sortir i esdevingué un gran missioner popular i un excel·lent acompanyant espiritual.⁴ Aleshores l'Església havia de refer els seus quadres organitzatius. Havien caigut els Tercers Ordes, o almenys havien perdut els seus directors dels convents, la beneficència conventual havia estat anul·lada, tampoc no funcionaven les escoles regides pels frares. D'altra banda, el règim liberal, per molt que volgués, no

⁴ Josep AMENGUAL BATLE, *El P. Joaquim Rosselló, "Columna i torxa" de l'Església a Mallorca*, (Scripta et documenta, 94), Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2011, pàg. 70-71. Íd., *Joaquim Rosselló, Miquel Maura, Miquel Costa. Mig segle de bisbes mallorquins (1898-1947)*. (Maregassa 21. Lleonard Muntaner), Mallorca 2011, pàg. 42-49; Manuel SOLER PALÀ - Josep AMENGUAL BATLE, *Joaquim Rosselló i Ferrà. Un misionero de corazón*, (BAC popular 132), Madrid 1997, pàg. 60-81, 81-88.

tenia personal preparat, ni diners per pagar-lo, ni edificis per oferir els serveis que abans prestaven els convents. La Societat Mallorquina d'Amics del País havia aconseguit oferir una mínima escolarització i solament a Palma. En aquestes circumstàncies, Mn. Joaquim Rosselló i Ferrà, amb el barber Josep Nadal, va trasplantar a l'església del Socors l'associació fundada a Gràcia (Barcelona) de la "Cort Angèlica de Sant Lluís",⁵ establerta com a substitució de la "Congregació Mariana".

En la restaurada comunitat de l'Oratori de Sant Felip Neri de Palma, el P. Francesc Molina Guardiola,⁶ va donar al nou filipenc P. Joaquim Rosselló i Ferrà, l'oportunitat d'acompanyar els joves que entrarien dins la Renaixença, la indústria, les finances i les comunicacions, amb la restauració de l'"Oratori Parvo o Seglar de Sant Felip Neri".⁷ Un grup d'aquests joves va entrar en el Seminari. El ministeri de la confessió el va acostar a la majoria d'aquestes persones.

El ferrocarril que s'implantava va afavorir els moviments cap a quasi tots els pobles de Mallorca, amb l'equip de jesuïtes, oratorians i preveres diocesans que aprofitaren la tranquil·litat dels anys de la restauració alfonsina per completar una pastoral amb poca predicació, magra catequesi i molt de culte i devoció. Els Pares de la Missió i les novelles congregacions femenines eren els altres puntals de la restauració catòlica mallorquina, a la qual ajudaren els intel·lectuals catòlics de l'època.

5 AMENGUAL BATLE, *El P. Joaquim Rosselló, "Columna i torxa" de l'Església a Mallorca*, pàg. 49-51; SOLER PALÀ-AMENGUAL BATLE, *Joaquim Rosselló i Ferrà. Un misionero de corazón*, pàg. 57-60.

6 Josep AMENGUAL I BATLE, «Relacions entre les Congregacions de l'Oratori de Sant Felip Neri i la de Missioners dels Sagrats Cors de Jesús i Maria (Mallorca)», a *I Centenari de la mort del Pare Francesc Molina i Guardiola, C. O. Restaurador de l'Oratori de Sant Felip Neri a Mallorca, Conferències, 17 i 19 de maig de 2006*, Recull commemoratiu, Maig 2006, (Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri Palma), pàg. 1-16.

7 AMENGUAL BATLE, *El P. Joaquim Rosselló, "Columna i torxa" de l'Església a Mallorca*, pàg. 75-78; SOLER PALÀ-AMENGUAL BATLE, *Joaquim Rosselló i Ferrà. Un misionero de corazón*, pàg. 89-90.

La vivència del ministeri presbiteral del P. Joaquim Rosselló i Ferrà seria incomprendible sense la vida comunitària de l'Oratori de Sant Felip, senzilla i participativa.⁸ El va disposar a mostrar simpatia pels moviments que sorgiren entorn del concili Vaticà I.

Avui ens detindrem en fer l'intent de copsar quina va ser la seva aportació a la renovació del presbiterat diocesà. Observarem com hi hagué una reinterpretació del ministeri quan se va introduir la multiplicació dels que eren ordenats, especialment per finalitat cultural, a causa de les noves formes de culte, mentre deixaven en segon terme la predicació i altres serveis pastorals.

Una de les aportacions del P. Rosselló, com veurem, va ser retornar des del sistema beneficial al ministeri missioner del prevere, i proposar un ideal de comunitat apostòlica, inspirat en l'associacionisme del segle XIX.

Del ministeri al benefici

Dins l'edat mitjana el presbiterat va guanyar espai al diaconat, i amb la implantació rural del cristianisme el prevere esdevingué el president visible de les comunitats de creients que, al cap de segles, foren conegudes com a parròquies.

La transformació del ministeri va passar per altres proves. En primer lloc, de ser servidor de la predicació rural, de la presidència i d'evangelització de la comunitat, se va convertir en un ofici cultural. La pregària i la celebració de l'eucaristia aclapararen l'atenció. La predicació esdevingué repetitiva i perdé el sentit missioner.

⁸ AMENGUAL BATLE, *El P. Joaquim Rosselló, "Columna i torxa" de l'Església a Mallorca*, pàg. 60-63; SOLER PALÀ -AMENGUAL BATLE, *Joaquim Rosselló i Ferrà. Un misionero de corazón*, pàg. 71-75, 89-92.

No cal carregar més del possible els que varen ser protagonistes del conegut “Canvi Constantinià”, però de fet amb aquell esdeveniment l'estatut del cristianisme va ser un altre. Ara bé, les generacions posteriors, inclosa la nostra, no som víctimes d'un determinisme històric. D'aquí que cada època té unes oportunitats i, si ho entenem sense introduir culpes morals, també a cada generació li corresponen unes responsabilitats històriques. Tal vegada és aquest abast històric el que perdem de vista.

A partir del nou estatut del cristianisme, introduït l'any 313, amb l'edicte de tolerància de Licini i Constantí, comença a imposar-se el model sacerdotal de l'Antic Testament i el del món grecoromà. El prevere esdevé quasi exclusivament sacerdot, de manera que molts redueixen el seu servei al culte en un altar, fet que origina l'estol secular dels anomenats “altaristes”. En temps moderns, a Mallorca, hi hagué qualque clergue que, en trenta anys, se va presentar a 40 oposicions per obtenir i millorar els seus beneficis eclesiàstics.

Aquest reduccionisme al culte va originar una distinció entre el ministre ordenat i la resta de creients que no ho eren, d'ordenats. Abans la distinció la marcava el baptisme. Ara s'hi afegia una ruptura nova, que provenia del sagrament de l'orde.

És cert que no és el mateix ser casat o fadrí. Però eclesialment no hi ha diferències. El mateix passava abans entre els ordenats i els qui no ho eren.

Econòmicament se va imposar un canvi. Els que se dedicaven al culte no podien embrutar-se amb les feines dels mercaders ni amb les dels pagesos. Hi havia una nova puresa, que

no venia del Nou Testament, que tendia a diferenciar els ministres de la resta dels batejats. Al prevere ja no li eren permesos certs treballs manuals, com els que feia Sant Pau. No encaixava amb l'apreciació social que proposava el manual de bons costums i d'educació, que s'inspirava en el *De officiis* de Ciceró. Hom podia menjar sense fer més feina que la de donar acompliment a unes hores de pregària coral. A més, l'atenció sacramental als batejats demanava cada cop més temps, per la qual cosa hagueren d'inventar un sistema per a mantenir els clergues. Va ser el benefici. És a dir, se varen constituir uns fons amb terres, cases, o censos, que donaven uns rèdits, amb els quals en part o totalment podien viure els bisbes, els canonges, els rectors, els vicaris, i la resta de beneficiats, que sovint no eren més que tonsurats, i molts vivien casats. Eren els coneguts *clerici coniugati*. Tots fruien de molts privilegis, d'exempcions fiscals i no podien ser jutjats per l'autoritat civil, etc. Els abusos foren infinits, sobretot quan hom era investigat per la justícia.

Tot l'anterior ens mostra com s'havia imposat un ministeri sense referència a una comunitat a la qual servir. Existia el funcionari sense funció. Era la generalització de les ordenacions absolutes, és a dir, deslligades d'una comunitat. Se va imposar un ministeri sense sentit social. En altres termes, sovint el *presbyter* no presidia cap comunitat.

Aquesta era l'estructura, que podríem qualificar de perversa. Però, cal no entrar pels paranys de moralitzar les condicions històriques. L'ideal cristià era viu, i s'expressava a partir d'un altre model presbiteral de santedat, que no dimanava del ministeri, sinó del culte. La comunitat cristiana se formava segons les possibilitats del temps, i no patia el risc de la informació, ni del pluralisme. Començava la Cristiandat.

Imperava el factor social, l'ambient, que engolien el vigor de l'Evangelí.

Del benefici al ministeri

Hem de donar un salt mil·lenari, per arribar al sistema liberal, dins el qual el sistema beneficional començà a esbucar-se. En aquesta societat hom no concebia una vida dedicada a la pregària, sense que inclogués un servei, és a dir, sense que hi hagués una utilitat social.

Les exigències econòmiques no admetien que hi hagués béns reservats a les mans mortes, és a dir, béns que no se poguessin vendre, transformar, etc. I, així, les diverses desamortitzacions del segle XIX varen esfondrar el sistema beneficional.

Les desamortitzacions se varen imposar amb brutalitat. Varen ser injustes, i discriminatòries, perquè no deixaren els religiosos en una situació humanament digna. Foren discriminatòries, perquè no tocaren altres mans mortes, més parasitàries, com eren les de la noblesa, amb immenses propietats.

A més, foren destructores de comunitats legítimes, que solament en part podien oposar-se a les noves idees.

Varen ser dilapidadores de patrimoni artístic, bibliogràfic, documental i ecològic.

Per afegitó, no arreglaren les finances de l'Estat, per manca de preparació dels seus executors, i pel pillatge que s'hi va introduir. Les propietats passaren de les entitats eclesiàstiques

a les famílies acabalades, amb la qual cosa la distribució de la riquesa i el moviment de capitals no va canviar la situació ni de la hisenda estatal, ni de les masses populars. Foren una mostra més de la inèpcia dels governants. És a dir, la desamortització va ser en gran part inútil. Solament amb el temps les propietats desamortitzades passaren a ser més productives.

Amb tot, consider més important dir que, com en altres èpoques de la història, dins l'Església va mancar una sensibilitat evangèlica que conduís al despreniment voluntari de les riqueses, com veiem en Sant Agustí, en les reformes com la cistercenca, la de Sant Francesc i Sant Domingo, Sant Gaietà i Sant Ignasi de Loiola. Aquesta omissió va ser, a més, un error històric dels més grans, car les desamortitzacions eren necessàries i inevitables. D'aquí que l'omissió dels religiosos, bisbes i papes va donar cau que les reformes se fessin malament i en contra de les institucions eclesiàstiques. Començava una purificació dolorosa. Els patiments foren molts, no tant per les culpes morals, que no eren ni superiors ni inferiors a les d'altres èpoques, sinó perquè la presència de l'Església i dels eclesiàstics giscava per tots els costats amb la nova situació de la societat. Era la mobilitat econòmica i no la conservació de les rendes la que imperava, i els eclesiàstics no se'n temien. Era la llibertat de pensament ja promoguda per Sant Agustí i pels escolàstics que s'estenia per tot arreu. És cert que hi hagué filòsofs i científics que feren afirmacions sobre el cristianisme que anaven més lluny del que permetien les premisses racionals; però si qualche cosa és bíblica és que la fe és un do, fruit de l'amor, i per tant, és una opció totalment gratuïta, que de cap manera se pot imposar. Tinguem present que aquest discurs no és exclusivament teològic, ans deriva de la lectura de les Escriptures que qualsevol pot fer, cregui o no. Aquest fet, en temps moderns, adquireix una

densitat i unes possibilitats mai conegudes, de mode que la fe esdevé diguem-ne socialment més autèntica. També hi ha més possibilitats per oposar-se a la fe. Aleshores, queda la tasca de presentar-la amb humilitat i amb atracció. Qualque cosa d'això va fer el P. Rosselló, quan parlava que Déu vol la felicitat de la persona, i per això l'atreu en Jesús.

La societat liberal va contribuir de fet que les vocacions al ministeri fossin més diverses. S'havia acabat el mecanisme social que els fills segons de les famílies aristocràtiques i benestants poguessin ser col·locats en el Capítol de la Seu o a les rectories més suculentos. Els liberals no havien d'introduir aquest projecte, però el propiciaren. D'altra banda, el nombre de vocacions no va minvar notablement, de manera que l'Església espoliada va imaginar nous mètodes per fer possible que el clergat se mantingués, i perquè sorgissin noves congregacions religioses. Les catàstrofes anunciades pels reaccionaris de principis del segle no s'acompliren.

Des d'un altre angle, després dels trasbalsaments del segle XIX, va entrar en decadència la concepció del prevere simplement beneficiat. L'estat liberal no concebia la possibilitat del benefici sense una utilitat pastoral. Precisament aplicar aquesta visió miop als ordes religiosos va ser una de les causes de la seva supressió. Com a corol·lari de l'esbucament parcial del sistema benefICIAL els preveres cada cop més s'independitzaven de llurs famílies, i els bisbes començaren a tenir més llibertat a l'hora de proveir les rectories i les vicaries.

Facem una aturada per descriure sumàriament la trajectòria del beneficiat P. Joaquim Rosselló. Pogué estudiar després de fer un temps de feina a una fusteria i a una xocolateria. Va freqüentar l'escola del franciscà exclaustrat Jaume Rosselló, ensems professor del Seminari. I el Sr. Joaquim Gual

de Torrella el tragué del servei militar i li va proporcionar l'accés al benefici familiar sobre l'altar de Santa Gertrudis de la parròquia de Santa Creu que, a més del culte, poques obligacions més imposava. D'aquí que el degué completar amb altres beneficis menors.

D'aquesta manera pogué ser ordenat. El bisbe el va admetre en aquestes condicions; però no va assumir cap responsabilitat, ni tan sols la de destinar-lo a aquella parròquia. I, tanmateix, teològicament i canònicament el bisbe presideix l'Església local diocesana. Qualsevol que revisi aquesta situació, que era la majoritària, se'n temerà que l'eclesiologia del sistema beneficial era pobra i contradictòria. Ho era, perquè tot el ritual de l'ordenació parlava de compartir un ministeri i d'una obediència que rarament el bisbe podia demanar.

Retornem a les conseqüències que va tenir la implantació del liberalisme, i observem el fet que els ministres començaren a ser-ho de bell nou. No solament servien el culte, sinó que cada cop més exercien com a pastors de la comunitat cristiana. Diguem de seguida que, a diferència d'Alemanya, l'església a Espanya, treta qualque excepció, no va disposar pus de béns immobles productius, com podien ser terres, granges, etc. En realitat, el clergat espanyol ha pagat més per les aliances i per les aparences de poder econòmic que per les riqueses reals. És una mostra més de la vista curta de molts dels que foren els seus dirigents.

Aquesta espoliació ha contribuït que bona part dels eclesiàstics hagin viscut molt prop del poble, la qual cosa ha causat un fort contrast amb aquella altra part clerical, aliada del poder i propensa a les manifestacions fastuoses. No és el moment d'entrar en l'estudi de les sagnants conseqüències que aquest escaïrament ha tingut sobre molts catòlics i innumbrables

eclesiàstics de poble o barriada, fossin seculars o religiosos.

Vers la despolitització progressiva del clergat i la conversió pastoral

És cert que des del segle XVII l'Església catòlica i molts pensadors catòlics varen començar a establir un distanciament per referència al pensament modern. També és cert que d'aquest pensament sovint hom n'ha fet una religió. Tanmateix els catòlics clarividents no han mancat, tot i que s'han expressat amb decennis de retard, darrere els nòrdics. Enmig de les convulsions del primer liberalisme reformista, el prevere del bisbat de Vic Jaume Balmes va introduir una mica de seny amb un article sobre *La Religión en España*, tot manifestant la urgència d'alliberar-la de tot poder polític, com podia ser la monarquia dels reis que ostentaven el títol de "Catòlics". Referint-se a la religió, observava:

*Creyéronla algunos inseparable de una forma de gobierno, y esta desapareció, y la han sucedido otras varias, y la Religión se conserva [...] Convénzanse de esto los hombres religiosos de España; no identifiquen la causa eterna con ninguna causa temporal; y cuando se presten a alguna alianza política y decorosa, sea siempre conservando aquella independencia que reclaman sus principios inmutables. Repetiremos aquí lo que hemos dicho ya otras veces: no es la política la que ha de salvar a la Religión, la Religión es quien ha de salvar a la política; el porvenir de la Religión no depende del gobierno; el porvenir del gobierno depende de la Religión; la sociedad no ha de regenerar a la Religión, la Religión es quien ha de regenerar a la sociedad.*⁹

⁹ Jaime BALMES, «Religión en España», dins *Obras completas*, VI, (BAC 52), Madrid 1950, pàg. 44-446. Vegeu Manuel REVUELTA GONZÁLEZ, «La Iglesia y el Liberalismo. El Desafío de la Libertad», dins *XX Siglos*, XVI/55 (2005/2) 67-69.

La societat contemporània és encara més complexa, la qual cosa no equival a comprovar que les aliances dels eclesiàstics amb certs grups de poder s'han trencat per tal de proposar a la comunitat creient un estil de llibertat de la fe.

Balmes, que vivia en aquella primera etapa del liberalisme, s'orientava per principis més alts, defugint les nostàlgies dels temps passats, i albirant un futur més independent de l'Església.¹⁰ Com a reacció davant moltes violències, un sector important dels eclesiàstics se va polititzar radicalment, defensant l'antic orde polític, encarnat per la monarquia absoluta, i un alt contingent va ser abrandadament antiliberal. I la història començà a donar raó a Balmes, poc temps després de la seva mort. Les situacions se varen anar aclarint, després del concordat de 1851.¹¹ Molts dels eclesiàstics seguiren essent ferventment monàrquics, i n'hi havia que feien la cort a una devota reina, maritalment dissoluta, la qual mostrava la seva pietat en moltes devocions i arrançant, quan podia, nombroses situacions del clergat mal tractat pel govern.

Aquells catòlics que encara somniaven en l'antic règim oblidaven que Carles IV (III dels castellans) i Carles V (IV) havien procedit sense escrúpols a desamortitzar el que havien cregut necessari. Ara bé, els eclesiàstics donaren moltes proves de ser curts de memòria. Sobretot si havien escalat certs esglaons de color vermell.

Passat el concordat de 1851, en general els clergues, diguem els preveres i també els bisbes, se despolititzaren molt i entraren pels camins més evangèlics de la vida senzilla i austera i d'una incipient dedicació al ministeri.

¹⁰ Vegeu Josep M. FRADERA, *Jaume Balmes. Els fonaments racionals d'una política catòlica*, (Estudis Universitaris de Vic. Eumo), Vic 1996, pàg. 122. Amb tot, és tot el llibre que interessa.

¹¹ William J. CALLAHAN, *La Iglesia Católica en España (1875-2002)*, (Crítica), Barcelona, 2002, pàg. 19-79.

Els rectors i vicaris predicaven els diumenges i festes, i els beneficiats eren més assidus al confessionari. Però la catequesi la feien les dones, o beates, mot que no era despectiu, com ara. I, a mesura que avançava el segle, aquestes tasques foren animades per les noves congregacions femenines. Els capellans s'acostaren progressivament a la gent. Però, just a finals del segle XIX, la seva formació va ser suficient, malgrat no bona ni oberta. Prou se'n queixava Mn. Antoni Maria Alcover, quan ponderava els avanços que va promoure la reforma del bisbe Pere Joan Campins.

Som conscient que amb aquestes observacions provocaré més rebuig que assentiment; però només voldria dir que som més suau que el beat Antoni Rosmini, que el beat Manuel Domingo i Sol, i que l'antic rector del Seminari d'Àvila, Baldomero Jiménez Duque, a la *Historia de la Iglesia en España*, dirigida per Ricardo García-Villoslada,¹² professor de Salamanca i de la Gregoriana de Roma. Voldria dir que topiar-se amb la crua realitat és imprescindible per aprendre a preparar un futur més lluminós. Aquells anys del segle XIX foren de molta generositat i de poques llums. Hi hagué una mostra d'entrega personal, però mancada de sentit històric. El lament del nunci de Viena (17-08-1846) és corprenent. Deia que, per experiència, havia comprovat que la Santa Seu podia comptar sempre amb l'amor de molts d'individus, però no sempre podia fiar-se del seu seny.¹³ Els resultats són de sobra coneguts.

Els seminaris omplien la testa dels seminaristes amb casos de moral complicats i a voltes inversemblables, ometent una

12 Baldomero JIMÉNEZ DUQUE, *Espiritualidad y apostolado*, a Ricardo GARCÍA-VILLOSLADA (dir.), *Historia de la Iglesia en España*, V (BAC Maior 20), Madrid 1979, pàg. 395 - 474.

13 *Ho fatto l'esperienza che la S. Sede può sempre contare sull'amore di tali individui, ma non sempre sul loro giudizio*. Ho cita Giacomo MARTINA, *La Chiesa nell'età dell'assolutismo, del liberalismo, del totalitarismo. Da Lutero ai nostri giorni. Lezioni*. (Morcelliana), Brescia 1970, pàg. 506. Hi ha una traducció castellana a Cristiandad de Madrid, en diversos volums.

elemental introducció a les Escriptures. Les tesis teològiques eren lluny de la realitat, i properes a l'edat mitjana, però orfes dels seus grans mestres.

El procés del canvi

Quan parlem de canvi, és imprescindible conèixer la situació o l'estat anteriors d'allò que canvia. En aquest punt hem de dir que l'estat eclesiàstic i religiós de Mallorca no era comparable, per exemple, amb la situació de l'àmbit en el qual va exercir el seu ministeri un altre gran pastor, com va ser el rector d'Ars, sant Joan Baptista Maria Vianney.

A Mallorca, a força de segles, l'aplicació de la reforma del Concili de Trento (1545-1563) i la manca d'una pressió anticristiana, com la que varen patir moltes regions després de la Revolució Francesa, varen ocasionar que la Diòcesi fos considerada pels bisbes com una de les més religioses, com pens haver-ho mostrat fa uns anys.¹⁴ Així ho repetien des del segle XVIII fins a finals del XIX, els bisbes en les seves relacions per a la visita *ad limina*, a Roma. Podem llegir còmodament el text repetit pel bisbe Jacint Maria Cervera i Cervera.¹⁵ No és superflu anotar que la majoria dels bisbes que insistien en aquestes o altres valoracions semblants eren peninsulars. En conseqüència, el repte pastoral no era semblant al d'Ars, i no consistia que els rectors fossin respectables en el seu ofici, entès com a benefici. El comú de preveres, que conjuntava els

14 AMENGUAL I BATLE, *Història de l'Església a Mallorca. Del Barroc a la Il·lustració (1563-1800)*. Volum II. (Refaubetx/12. Lleonard Muntaner), Palma 2002.

15 P. FULLANA I PUIGSEREVER, «El bisbe Jacint M^a. Cervera i Cervera i la qüestió social (1886 -1897)», a *L'Església Mallorquina durant la Restauració* (Scripta et documenta 43 - Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 1992, a l'apèndix, «La visita "ad limina" de la diòcesi de Mallorca de 1888», traduït per Mons. Damià Nicolau i el P. Bartomeu Nicolau, del Tercer Orde de Sant Francesc, cap. VIII, pàg. 132: *El pueblo mallorquín generalmente brilla por sus costumbres cristianas, principalmente en los pueblos. [...] la multitud de gente sencilla conserva fuertemente la fe de sus mayores y quedan en sus almas sentimientos de la auténtica piedad heredada de sus antepasados. De ahí que no hay ninguno que se olvide del precepto de oír misa los domingos y días festivos, o deje de cumplir el precepto pascual*. Encara dóna més detall, mentre remarca les pretensions d'alguns innovadors de desfer aquest patrimoni.

que eren adscrits a una parròquia, se reunia normalment,¹⁶ de manera que ja, a finals del XVIII, el clergat mallorquí era més zelós i amb trets personals reveladors d'una certa ascètica. La llista de preveres notables del s. XIX, que seguidament oferiré, és molt parcial i fàcilment ampliable.¹⁷ El que interessa més ara és que conté el nom de diversos rectors, fet no sempre tingut present.

Amb poques paraules, l'ideal de la parròquia de l'època de Cristiandat havia arribat a un grau d'acompliment satisfactori. També era present l'ideal de santedat del prevere posttridentí, que demanava acompliment de les obligacions culturals, un mínim de predicació dominical i festiva, uns mínims de catequesi, que feren que Mallorca a mitjan segle XVIII fos un dels bisbats amb més cura d'aquesta ensenyament, com fa anys ho va mostrar el P. Gabriel Llompарт, CR.¹⁸ És cert que la catequesi era confiada sobretot a les "beates", dones íntegres, fervents i abnegades. Era el que permetia l'estat cultural i ambiental de l'Antic Règim. Ni els preveres ni els catòlics eren de baixa qualitat. Per això, a l'hora d'apreciar el canvi, cal reflexionar sobre quin era l'ideal general possible als creients i als seus ministres. Aquella època, com les anteriors i la nostra, tenia els seus sants i les seves febleses. D'aquestes, n'acabam de parlar. Hi havia una deficient formació bíblica i teològica.

Ara podem deduir per què sorgiren tantes fundacions dedicades a la doctrina cristiana, a l'ensenyament elemental.

16 AMENGUAL I BATLE, *Història de l'Església a Mallorca*, II, pàg. 111-114.

17 Vegeu més noms a Pere-Joan LLABRÉS I MARTORELL, «Un esplet de santedat sacerdotal en el segle XIXe mallorquí», *Lluc* 70/756-757, maig-agost (1990) 37- 44 (101-108).

18 «Enseñanza de la doctrina cristiana en los pueblos de Mallorca en el año 1747, a La catequesi en Mallorca en 1747», a *Hispania Sacra*, 25 (1972) 437-451; 439; cf. William J. CALLAHAN, *Iglesia, poder y sociedad en España, 1750-1874*, (Nerea), Madrid 1989, pàg. 57. Vegeu Josep AMENGUAL I BATLE, *Llengua i catecisme de Mallorca: entre la pastoral i la política (1572-1962)*, (Institut d'Estudis Balearics), Mallorca²2002, pàg. 167.

L'Estat no tenia escoles, ni mestres, ni els podia pagar. Els bisbats, tampoc. La nova concepció antropològica era incompatible amb l'existència d'infants, malalts, vells, abandonats. D'aquí el canvi que promogueren les fundacions religioses mallorquines.

Un altre repte era el de la predicació al poble, descurada des de la supressió dels ordes religiosos, de 1835.

Aquells preveres menys polititzats, més religiosos, més pobres, generalment no eren en condicions de dedicar-se a la predicació. Per això hagueren de sorgir grups de missioners, començant pels Pares de la Missió, per Mn. Rafel Caldentey, Mns. Francisco José Cabrera,¹⁹ un carlí deportat per anys a Mallorca, un predicador assidu, Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina, i, d'una manera més coordinada i permanent, l'oratorià de Sant Felip Neri de Palma, el P. Joaquim Rosselló i Ferrà. Aquest, el més antic i el més permanent, amb alguns jesuïtes articulà un equip missioner, amb Mn. Miquel Parera i Mn. Miquel Maura, antics membres de l'Oratori Parvo de Sant Felip i diversos preveres de l'Oratori de Sant Felip.

Els reptes per al canvi, des de la visió del P. Joaquim Rosselló i Ferrà

Si enfocam el perquè del canvi, des de l'òptica del P. Joaquim Rosselló i Ferrà podrem apreciar tres eixos principals, que el condicionaren, sense que vulguem dir que ell els percebés exactament com els formularem:

1. Comença el pluralisme ideològic, al qual seguirà una incipient llibertat religiosa. És la fredor espiritual que

19 J. M. C., «Amigos del Corazón de Jesús. El P. Francisco Cabrera y Aguilar», dins *Mensajero del Corazón de Jesús*, 2 (1886) 34-38.

denuncien els eclesiàstics del s. XIX, i ben especialment el P. Rosselló.

2. Els catòlics han quedat desarticulats, precisament quan entren dins una societat democràtica, que frueix d'una incipient llibertat d'associació. Sorgeixen els partits polítics i tota mena d'associacions.

3. La formació del Seminari és obsoleta, arriba a una minoria dels candidats al ministeri, i no preveu la formació orientada a la pastoral, ni tampoc hi ha una formulació clara de l'espiritualitat del prevere. Havia de sorgir un nou model de prevere, amb una nova espiritualitat, o segons un model nou de santetat, que de fet era viscut per una minoria de preveres sants, i com a sants reconeguts.

1. La resposta al pluralisme i a la fredor espiritual de la nova societat

Una mística de la fe. Cap a la popularització de l'espiritualitat dels Sagrats Cors

En el s. XIX es van donar les primeres mostres de pluralisme ideològic, d'una manera formal i pública. També es van permetre certes presències dels protestants. Es va iniciar una convivència més liberal, que considerava la pràctica religiosa com un assumpte individual i no tant social. Dintre la mentalitat tradicional això era una claudicació global. L'Església seguia lluitant per a mantenir els drets de la veritat, contra el pluralisme, els de la religió veritable, contra els protestants, i el de l'obligació de l'Estat a promoure i a defensar la religió única i veritable, contra la independència de l'Estat i de l'Església, o sigui, contra la prova de foc per a l'Església, que consisteix a fer-se valer pel seu missatge,

sense suports externs. En altres termes, les autoritats de l'Església han impedit sempre retornar a la situació originària de l'Església, que és l'anterior a Constantí. Sembla més còmode el model ortopèdic que l'evangèlic. Massa debades hom ha escrit que la història dels concordats és la història de les claudicacions, o dels dolors de l'Església catòlica.²⁰

Tanmateix aquest plantejament no es podia realitzar plenament. D'aquí que els papes i els bisbes, així com els predicadors, lluitassin contra els catòlics liberals, que sovint eren practicants, fins i tot de missa diària, per defensar aquells principis. Ara bé, el jove Antoni Maura i Montaner, i molts altres, no trobaven incompatible la militància en el partit liberal i el sincer i pràctic catolicisme.²¹ Aquella oposició oficial, a llarg termini, acaba en frustració i descrèdit. La racionalitat és indissoluble del cristianisme, mentre que les formes de govern, fins i tot de l'eclesiàstic, són contingents i cap d'elles no interpreta adequadament l'Evangelí. Quelcom d'això ja ho digué Balmes, com hem vist.

Tots aquells factors característics del liberalisme indubtablement van fer disminuir el nombre de catòlics, baixava l'assistència a la missa i la pràctica dels sagraments, etc. Aquesta minva de la pràctica religiosa no depèn de les noves idees, sinó de les decisions personals, que esdevingueren més necessàries perquè mancava el suport polític i social.

És en aquest context que el P. Rosselló podia parlar de la fredor dels temps i de la providencialitat de la devoció dels SS. Cors, destinada a encendre el cor dels preveres i el de tots els catòlics en l'amor de Déu.²² Aquest era el seu objectiu.

²⁰ *Historia concordatorum, historia dolorum Ecclesiae.*

²¹ Vegeu la primera de les cartes publicades, Josep AMENGUAL I BATLE, «Unes peces de l'epistolari de la família Maura», al *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 57 (2001) 385-400.

²² NC, *Última exhortación*, pàg. 98.

Els sermons sobre el Cor de Jesús i l'Última Exhortació, juntament amb la carta a l'abadessa de les Caputxines, prèvia a la fundació, són una invitació que la Congregació sigui una comunitat d'apòstols encesos en el zel de l'amor dels SS. Cors. Sense aquesta espiritualitat, la Congregació deixaria de ser-ho carismàticament. Una cristologia i una mariologia, des de l'amor encès a Déu, pertanyen al nucli fundacional de la Congregació. L'aportació original, per poder ajudar i revifar l'espiritualitat, era l'acostament a Crist i a Maria, mitjançant la contemplació dels seus cors traspassats per amor. Era ja una devoció que s'expandia des de feia uns segles, i que a través del Gmà. Gregorio Trigueros, SI, havia arribat al P. Joaquim des d'infant, i que ell va incorporar al seu projecte de santedat personal i a la seva predicació com a missioner popular i director d'exercicis al clergat.²³

Més encara, el P. Joaquim coneixia una tradició mística, que prové del mateix alexandri Orígenes, del s. III. Recollint aquell moviment, aspirava ardentment a entrar en el costat de Crist i gaudir de la seva intimitat. En aquest sentit, cal dir que la seva síntesi deu molt a les místiques medievals, com Hildegarda de Bingen (1089/1099), Santa Gertrudis (1256-1302), i també, tal vegada menys, a Santa Margarita Maria d'Alacoque, que va ser la gran difusora de la devoció del Cor de Jesús. Diguem que, el més probable, és que les místiques medievals fossin conegudes sobretot per la via de les lectures del Breviari. Cal comprovar-ho.

A Mallorca, com s'ha dit, el P. Joaquim va ser qui la va treure dels convents i dels cercles selectes, la va estendre amb la seva predicació,²⁴ i li va donar noves dimensions, o va

23 AMENGUAL BATLE, *El P. Joaquim Rosselló, "Columna i torxa" de l'Església a Mallorca*, pàg. 42-44, 112-114, 209-211; SOLER PALÀ - AMENGUAL BATLE, *Joaquim Rosselló i Ferrà. Un misionero de corazón*, pàg. 31, 61.

24 Vegeu la nota 2.

desenvolupar les que ja eren conegudes. D'aquesta manera, hem de prendre consciència que la devoció al Cor de Jesús, i més encara la del Cor de Maria, i dels Cors junts, són independents i anteriors a Santa Margarita Maria,²⁵ malgrat que modernament n'ha estat una gran inspiradora. El P. Rosselló conegué l'"Apostolat de l'Oració", que havia introduït a Barcelona el qui en seria bisbe, Josep Morgades, i va publicar *El Mensajero del Corazón de Jesús*, el corresposal del qual va ser diverses vegades Josep Maria Quadrado.²⁶

2. L'articulació i la formació del laïcat actiu

Quant a la vertebració del laïcat enmig de la incipient societat liberal, hem de recordar aquí les dues associacions especialment introduïdes pel P. Rosselló a Mallorca, la "Cort Angèlica de Sant Lluís" i l'"Oratori Parvo de Sant Felip Neri". En ambdues s'hi varen inscriure nombrosos aspirants al ministeri ordenat, la majoria dels quals eren seminaristes externs, i que no rebien una especial atenció en el seu creixement espiritual.²⁷

25 Véase, Fc. Xv. FRANCIOSI, S. I., *La dévotion au Sacré Coeur de Jésus et au Saint Coeur de Marie. Notions doctrinales et pratiques*, Paris 1877. Citam la traducció italiana, *La devozione al Sacro Cuore di Gesù*, (Casterman), Tournai, 1878, pàg. 95. La traducció al castellà és anterior a 1875. Vegin-se dues confraries molt antigues, en les esglésies dels jesuïtes de Palma. La primera dels SS. Cors i la segona del Cor de Jesús, a Nicolaus NILLES, S. I., *De Rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et Purissimi Cordis Mariae*, I, Libreria Wagneriana. Oeniponte, 1885., pàg. 267-268, cita una confraria a Mallorca: *Pro Confrat[ernitate] sub Titulo Sacrorum Cordium Jesu et Mariae in Eccles. S. Martini Clericorum Regularium Soc. Jesu, Oppidi Palmae, Majoricensis Dioecesis*, 27, Januarii 1728. Se refereix a l'església de Sant Martí, actualment la dels SS. Cors, de Palma. A la pàg. 291, cita la corresponent confraria de l'altra església dels jesuïtes, la de Monti-sion: *Pro confrat. Virilis sexus tantum sub titulo Sacri Cordis Jesu in Collegiis Clericorum Regularium S. Jesu de Monte Sion nuncupat. Oppidi Civitatis, etiam nuncupat. Palmae. Majoricen. Dioece. 19. Augusti 1744*. Esmenta la primera confraria José NICOLAU BAUZÀ, M. SS. CC., *La devoción a los Sagrados Corazones de Jesus y de Maria en Mallorca*. Primera parte: *Desde los orígenes hasta 1915*, Palma, 1990. Còpia informatitzada pel P. Rafel Carbonell. Podeu llegir-hi moltes i més antigues informacions sobre la devoció als SS.CC., anteriors a Santa Margarita Maria.

26 *El Mensajero del Corazón de Jesús*, 4 (1867) 156-161, a la secció VII, *Historia, frutos y progresos del Apostolado de la Oración*, XIII. España. Islas Baleares, donava una relació sobre el que passava a les tres diòcesis illenques. L'Informe sobre Mallorca se basa en una extensa carta, datada a Palma, el 29 de juliol de 1867. L'autor volgué que se presentés anònima, per més que la redacció donà uns indicis prou clars: *sin embargo creemos bien que nuestros lectores descubrirán en ella la docta y piadosa pluma que honra no sólo a Mallorca sino a la España entera*. Solament Josep M. Quadrado acomplia aquestes qualitats. Les informacions que interessarien són a la pàg. 158.

27 AMENGUAL I BATLE, *Joaquim Rosselló, Miquel Maura, Miquel Costa*, pàg. 50-59.

Aquestes dues associacions no tenien com a objectiu primordial promoure una devoció, sinó que s'ocupaven de formar els joves per a viure en el món. D'aquesta manera s'alliberaven d'una de les febleses del liberalisme, que consisteix a fomentar l'individualisme. En les associacions, en canvi, hom aprenia a treballar en equip, se formaven en grups, sumaven forces. Fins i tot el P. Rosselló va enunciar una mena de teorització de l'esperit associatiu del temps, tot just motivava la fundació de la Congregació de Missioners dels Sagrats Cors:

Como en todos los siglos, mayormente en el que atravesamos, casi todos los hombres se desviven y estimulan mutuamente a contraer y estrechar relaciones con toda clase de personas que, a todo conducen menos al trato y comunicación con Dios. La divina Providencia que, siempre vela sobre la humanidad, y no deja piedra por mover para encaminarla al cumplimiento de su fin: por unos caminos y medios que en manera alguna sabe uno explicar, ha dispuesto en estos azarosos tiempos promover una Congregación de Sacerdotes.

Entre els seglars que tingueren una especial relació amb el P. Rosselló, hem d'esmentar els següents:

Josep Maria Quadrado Nieto (Ciutadella, 1819 - Palma, 1896). Arxiver, historiador i publicista, autor de llibres de devoció i atent a la promoció dels seglars catòlics i, entre altres devocions, fomentava, com acabam de veure, la del Cor de Jesús.²⁸

Ignasi Valentí Fortesa (1836-1924). Escriptor, publicista i un dels pocs laics llicenciats en Teologia.

28 Pere FULLANA, «La Unión Católica a Mallorca. Les controvèrsies entorn a la col·laboració política dels catòlics (1881-1888)», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 47 (1991) 243-262

Guillem Massot Bertran (1842-1900). Músic i polític moderat. Bartomeu Ferrà Perelló (1843-1924). Escriptor, arqueòleg i mestre d'obres, col·laborador del P. Rosselló en la reconstrucció de Lluç i de la Real.

Joan Miquel Sureda Verí (1850-1912), marquès de Vivot, polític tradicionalista, promotor dels Seglars Catòlics, de la Congregació Mariana i de la Joventut Catòlica. Projectà la capella del Seminari i la reforma de la façana de Sta. Eulàlia. Defensor del patrimoni artístic.

Antoni Maura i Montaner (1853-1925), dirigit pel P. Rosselló en la seva joventut. De liberal va transitar vers el partit conservador. Va ser repetidament president del Consell de Ministres.²⁹

Maria Antònia Salvà de la Llapassa (1869-1959). Poetessa.

Basta mirar solament la diversitat professional d'aquestes persones per a copsar com l'acompanyament del P. Rosselló era obert a tota la societat. Ideològicament presenten el ventall de les ideologies més corrents aleshores.

3. Vers un nou model de prevere com a pastor, des de l'associacionisme del clergat

Un bisbat que se regenera

Hem fet uns pocs noms, que convé encastar enmig de molts altres, exclaustrats, preveres, fundadores i laics, que protagonitzaren una renovació inesperada de l'Església. De fet hom ha observat que, en els països on la Revolució no va ser sagnant, molts pastors menaven una existència "tranquil·la

²⁹ Pere FULLANA, *Antoni Maura i el maurisme a Mallorca (1853-1925)*, Mallorca, 1998.

i bucòlica”, a l'estil del que hom havia imaginat en el s. XVIII. Però també a Mallorca n'hi hagué d'altres als quals els movia una espiritualitat ardent, que els va llançar al món, i que varen gastar la seva vida com ho havia anunciat l'any 1801 Johan Michael Sailer:

L'eclésiàstic del s. XIX ha de saber més, actuar més i patir més que un eclésiàstic d'altres temps, que no necessitava saber, actuar o patir.³⁰

Aquests homes emprenedors sorgiren notablement per tot arreu. També a Mallorca, però, abans de fer els seus noms, tracem la vasa més àmplia de la renovació de l'Església dins l'arc mediterrani que va des de València als Pirineus, dins el qual hi hem de veure el monestir de Montserrat, on l'any 1881 varen coronar per primer cop dins Espanya una imatge de la Mare de Déu. El fet tingué immediata repercussió a Mallorca, tant en els protagonistes laics de la Renaixença, com especialment en Mn. Miquel Parera i Mn. Antoni M. Alcover. Basta llegir l'entusiasme que mostra la Corona Poètica. Si volem encara donar més suport a la força de l'esmentat arc mediterrani, podem llegir unes estrofes que compongué Quadrado:

Llums són que'l cel, María, en vostra glòria
Per l'illa encén, y Lluc es la major;
Llums són del cel Eu Puig i la Victòria,
Inca, Bon-any, Gràcia, Sant Salvador.
Llums són del cel corrent de nit a estones
De cim en cim, i Lluc la senya ha dat,
Far resplendent qui atravesant les ones

30 G. DE BERTIER DE SAUVIGNY, «Segunda parte. Cap. VIII. El resurgir de las fuerzas espirituales», dins *Nueva Historia de la Iglesia*, L. J. ROGIER, R. AUBERT y M. D. KNWOLES (dirs.), IV: L. J. ROGIER, G. DE BERTIER DE SAUVIGNY, Joseph HAJJAR, *De la Ilustración a la Restauración* (Cristiandad), Madrid 1977, pàg. 402.

Crusa sos focs amb los de Montserrat.³¹

Esmentem les figures més interessants, per a nosaltres:

Mn. Jaume Balmes, filòsof, periodista i analista de la societat del seu temps. Fins i tot a l'estranger el presenten com a prevere modèlic,³² i l'únic que mereixia ser esmentat.

Sant Antoni Maria Claret (1807-1870), missioner, fundador i bisbe, el qual vingué a predicar a Mallorca. El va escoltar el P. Rosselló.

Josep Morgades i Gili (1826-1901), antecessor de Torres i Bages en el bisbat de Vic. El 1899 va ser destinat com a bisbe de Barcelona. De 1867 a 1882 va dirigir la revista *El Mensajero del Corazón de Jesús*, que havia trasplantat a Barcelona. S'oposà a l'antiliberalisme de Sardà i Salvany.

Sant Josep Manyanet Vives (1833-1901), fundador de les congregacions de la Sagrada Família.

Beat Manuel Domingo i Sol (1836-1909), fundador dels Operaris Diocesans.

Sant Enric d'Ossó (1840-1896), fundador de la Companyia de Santa Teresa.

Mn. Fèlix Sardà i Salvany (1844-1916), publicista de tendències antiliberals, molt llegit i seguit a Mallorca.

Manuel Polo i Peyrolón (Cañete [Cuenca], 1846 - València, 1918), promotor del laïcat catòlic, i primer parlamentari que

³¹ «En la Coronació de la Mare de Déu de Lluc», dins *Homenatge que dedican a la Verge de Lluch los poetas mallorquins ab motiu de Llur Coronació Pontificia. Any 1884*. (Tipografia Catòlica-Balear), Palma [1884], pàg. 4.
³² G. DE BERTIER DE SAUVIGNY, *Nueva Historia de la Iglesia*, pàg. 393 i 402.

va propugnar el multilingüisme en les Corts espanyoles. Va publicar la crònica de la peregrinació a Palestina, en la qual va participar el P. Joaquim, amb molts altres mallorquins.

El bisbe de Vic, venerable Josep Torres i Bages (1846-1916), home de gran influx ideològic dins Catalunya i dins el catolicisme renovador conservador. Els mallorquins de la Renaixença l'admiraren i el llegiren.

Des d'un presbiteri en creixement:³³

Després d'esmentar notables eclesiàstics que foren coneguts pels protagonistes de la renovació del clergat mallorquí, ara seguirem amb un llistat molt sumari dels protagonistes d'una Església que era en marxa, amb més o menys contactes amb l'exterior, sobretot amb Catalunya; però sovint corrien de manera paral·lela. Basti fer alguns noms, que mostren com els preveres anaven prenent cada cop més consciència de la seva vocació i de la importància del seu ministeri.

Mn. Pere Bonaventura Llull i Poquet (1747-1826), adscrit a la parròquia de Manacor, i actiu en crear institucions per als pobres. Va crear un hospital per als tòxics.³⁴

33 Ultra Pere XAMENA - Francesc RIERA, *Història de l'Església a Mallorca*, (Els Treballs i els dies, 29), Mallorca 1986, vegeu Pere-Joan LLABRÉS i MARTORELL, «Un esplet de santedat sacerdotal en el segle XIXe mallorquí», dins *Lluc*, 70/756-757 maig-agost (1990) pàg. 37-44 (101-108). Pere SALAS VIVES, «Clergat i poder a Mallorca durant la Restauració», dins *Clergat i poder en la Mallorca del canvi de segle: Miquel Maura i Montaner. Ve Simposium d'història social de la religió. 12 i 13 de Maig de 2003*. Miquel À. MARÍN GELABERT, (ed.), (Col·lecció *Historia Vitae Magistra*, 4), Postulació de la Causa de Canonització, [Mallorca], 2005, pàg. 91-113. Bartomeu CAIMARI CALAFAT, «Evolució general del clero diocesano de Mallorca (1843-1915)», dins *Clergat i poder*, pàg. 245-267.

34 Miquel FERRER i BAUZÀ, *Vida del Reverendo Pedro Buenaventura Llull y Poquet, Beneficiado en la Parroquia de Manacor y Fundador del hospital de aquella villa*, (Imprenta Villalonga), Palma 1853. Pedro DOMENGE MOREY, *Homenaje al Rdo. D. Pedro Llull Poquet, (Capellà Pere) en el primer centenario de su santa muerte*, (Imp. de José Marqués Arbona), Sóller 1926.

Mn. Antoni Roig i Reixac (Maó, 1750 - Palma, 1808). Fundador de les Germanes de la Caritat (1798), preil·lustrat i patròleg.³⁵

Mn. Joan Muntaner i Garcia (1766-1847), persona de cultura sòlida, expert en llengües clàssiques. Eclesiàstic d'esperit dialogant en les primeres etapes del liberalisme. Vicari general del bisbe Bernat Nadal. Renuncià a ser promogut als bisbats de Caracas i de Mallorca.

Fr. Miquel Ferrer Bauçà (1770-1857) OST. Fundador de les Gnes. de la Trinitat, predicador i publicista, i posteriorment exclaustrat.³⁶

Mn. Josep Amengual Hernández (1784-1852), vicari capitular (1847), per mort de Mn. Joan Muntaner. Passà de col·laborador del bisbe liberal Pedro González Vallejo a pronunciar panegírics de personatges absolutistes i a compondre una vida encomiàstica de Ramon Llull. Sis volums conserven la seva obra.

Mn. Pere Josep Llopart Campins (1807-1893). Rector del Seminari de Sant Pere de Mallorca al començament del redreçament.

Mn. Sebastià Gili Vives (1811-1894), fundador de les Agustines de l'Empar, i promotor de les obres socials amb la infància, especialment amb els expòsits.³⁷

35 Josep AMENGUAL I BATLE, *Mn. Antoni Roig i Rexart, peoner de la caritat i de l'evangelització, Fundador de les Germanes de la Caritat*, i trad. cast.: *D. Antonio Roig i Rexart, pionero de la caridad y de la evangelización. Fundador de las Hermanas de la Caridad*, Palma de Mallorca 1987, «Mn. Antoni Roig i Rexac, un mestre espiritual contemporani de la Revolució Francesa (1750-1808)», dins *Comunicació. Revista del Centre d'Estudis Teològics de Mallorca*, núm. 115-116 (2006) 185-206. Convé corregir el segon llinatge, de Mn. Roig, en Rexac, segons la més segura documentació.

36 Pere XAMENA FIOL, *Religiosas Trinitarias de Mallorca, (Reseña Histórica)*, Mallorca 1980. Maria Teresa RENOM I FERRER, *Miquel Ferrer i Bauçà protagonista en la societat de Mallorca*, (Congregació Trinitàries de Mallorca - Publicacions de l'Abadia de Montserrat), 1998.

37 Antonio GILI FERRER - Teófilo APARICIO LÓPEZ, *Sebastián Gili Vives. La lealtad con Dios al servicio de los hombres*, Valladolid 1976.

Mn. Joan Molinas i Amengual (1811-1872), el qual, com a rector de Sencelles, acompanyà i inspirà la beata Francinaina Cirer.³⁸

Mn. Gabriel Marià Ribes de Pina (1814-1873). Fundador de les Franciscanes Filles de la Misericòrdia, primera congregació mallorquina amb objectius universals i organització centralitzada.³⁹

Mn. Rafel Caldentey Perelló (1818-1887). Rector de Santa Maria del Camí i fundador de la casa de la Caritat.⁴⁰

P. Francesc Molina Guardiola (1825-1906). Restaurador de la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri.⁴¹

Mn. Josep Rullan i Mir (1829-1912). Historiador, educador y emprenedor.

Mn. Joan Cifre (1836-1897), rector de Pollença, amb fort esperit apostòlic.

Mn. Magí Vidal i Verdera (1838-1891), professor del Seminari i promotor de la Casa d'Exercicis per al clergat a Sant Honorat, i de la fundació dels Missioners dels SS. CC.⁴² Col·laborà amb

38 Benet COLOMBÀS LLULL, *Francisca Ana Cirer. Una vida evangèlica*, Palma de Mallorca 1971, pàg., 175; Id., *El Rector Molinas (Palma 1811 - Sencelles 1872)*, (Postulació de la Causa de Canonització de la Beata Francinaina de la Mare de Déu dels Dolors), Mallorca 2005.

39 Pere FULLANA I PUIGSEREVER - Pere-Joan LLABRÉS I MARTORELL, *Gabriel Marià Ribes de Pina (1814-1873)*, Mallorca 1997; José Roig Ferrer, Pere FULLANA I PUIGSEREVER; Lorenzo ALCINA ROSSELLÓ, Félix CARMONA MORENO, *Sebastián Gili Vives. Cuatro aproximaciones a su vida, obra y pensamiento*, [Palma, 2006].

40 Josep CAPÓ I JUAN, *El rector Caldentey. Biografia de Mn. Rafel Caldentey i Perelló, nascut a Manacor el 1818, rector de Santa Maria del Camí en 1853 on morí en 1887*, Mallorca 1990.

41 Josep CAPÓ I JUAN, "El P. Francisco Frau, del Oratorio de Palma de Mallorca", *Vida Oratoriana* núm. 8-9, Barcelona 1949, pàg. 129-131. Íd., *La Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri a Mallorca* (mecnografiat, sense pàginar). Íd., *El P. Francisco Molina. Restaurador de la Congregación del Oratorio de San Felipe Neri en Mallorca*, (Biblioteca Balear 46), Palma 1962.

42 «Doc. 16: Biografia del M. Iltre Sr. D. Magín Vidal y Verdera. 3/II/1891», Gabriel SEGUÍ VIDAL (ed.), dins *Collectanea Postulationis Missionariorum Sacrorum Cordium Iesu et Mariae*, 7 (Romae 1966), 138-145. El document pertany a l'Arxiu de la família Vidal de Lluçmajor.

els Franciscans de Llucmajor i a la restauració de l'Orde de Sant Agustí a Palma.

Mn. Miquel Maura i Montaner (1843-1915). Rector del Seminari, publicista, fundador de les Zeladores del Culte Eucarístic.⁴³ També va introduir la Unió Apostòlica a Mallorca. Mn. Miquel Parera (?). Missioner popular amb el P. Rosselló i Mn. Maura; formador del Seminari, i principal promotor de la Coronació de la Mare de Déu de Lluc.⁴⁴

Mn. Gabriel Pujol i Miquel (1849-1924).⁴⁵

Mn. Bartomeu Domenge Fullana, fundador de la Congregació de Religioses Serventes de la Santa Família de Manacor (1907), avui Benedictines.

Mn. Miquel Costa i Llobera, (1854-1922), advocat, poeta i prevere, amb el procés de canonització incoat. Personatge de sobres conegut,⁴⁶ i dirigit pel P. Rosselló.⁴⁷

Mn. Bartomeu Molinas Amengual (1872-1917), admirador i biògraf de la Beata Francinaina Círer i amic del P. Rosselló, i

43 Gaspar MUNAR OLIVER, *D. Miquel Maura y Montaner. Rector del Seminario de Mallorca y Fundador de las Hnas. Celadoras del Culto eucarístico*, Mallorca 1977. Pere-Joan LLABRÉS i MARTORELL, «La fundació de les Germanes Zeladores del Culte Eucarístic de Palma i el seu perfil espiritual», dins *Clergat i poder en la Mallorca del canvi de segle: Miquel Maura i Montaner. Vè Simposium d'història social de la religió. 12 i 13 de Maig de 2003*. Miquel À. MARÍN GELABERT, (Editor), (Col·lecció *Historia Vitae Magistra*, 4), Postulació de la Causa de Canonització, [Mallorca], 2005, pàg. 187-215.

44 Lamic historiador i col·laborador Pere Fullana ha localitzat l'arxiu d'aquesta persona, poc valorada. En darrer terme, la coronació de la Mare de Déu de Lluc va ser fruit de la seva iniciativa. En aquest arxiu hi ha una secció que conté documents sobre la Congregació. Esperam poder conèixer aquests lligalls.

45 Antonio AGUILÓ VALLS, *Semblanza del Rdo. D. Gabriel Pujol y Miquel, Párroco de la Villa de la Puebla*, [Palma de Mallorca, d. l. 1969].

46 Bartomeu TORRES GOST, *Miquel Costa y Llobera (1854-1922). Itinerario espiritual de un poeta* (Biblioteca històrica de la Biblioteca Balmes, serie II, vol. XXVII), Barcelona 1971.

47 Bartomeu TORRES GOST, «Costa i Llobera i Lluc», *Comunicació Lluc*, 21 (1983) 9 - 12; 22 (1983) 5 - 8; 23 (1983) 9 - 10; 24 (1983) 18 - 19; 24 (1984) 16 - 17; 29 (1985) 5. Vegeu la correspondència, Joaquim ROSSELLÓ I FERRÀ, *Escritos del P. Joaquim Rosselló i Ferrà (1833-1909). I Epistolario (1858-1909)*, Josep AMENGUAL I BATLE (ed.), Mallorca 2009, cartes del P. Rosselló, núm. 9-12, entre 1886-1889, pàg. 16-21.

promotor del Cercle d'Obrers.⁴⁸

Mn. Andreu Pont i Llodrà (1861-1938), actiu en el moviment catòlic obrer, i amb actituds no integristes.⁴⁹ Fou molt actiu en la premsa diària.

Mn. Francesc Rayó i Brunet (1868-1943) impulsor de la pastoral entre els obrers.⁵⁰

Mn. Mateu Rotger Capllonch (Pollença, 1862 - Palma 1916). Historiador, professor del Seminari i col·laborador del bisbe Pere Joan Campins.

Aquest llistat, ni complet ni menys el més encertat, potser, hauria d'abastar els noms dels bisbes Bernat Nadal, Mateu Jaume, Pere Joan Campins, Antoni Massanet, Josep Miralles, Gabriel Llompart i Mateu Colom. No menys exemplar i empenedor Antoni M. Alcover.

Un Seminari focus de renovació

El P. Joaquim Rosselló i Ferrà no solament va estudiar en el Seminari de Sant Pere de Mallorca, sinó que, posteriorment, va acompanyar molts seminaristes, membres de l'Oratori Parvo de Sant Felip Neri, i després en fou un dels directors espirituals i, cosa quasi sempre reservada als jesuïtes, en fou predicador d'exercicis espirituals. Quan ell acabà els estudis, Mn. Pere J. Llompart començava a posar les pedres d'una

48 Carta núm. 254, del P. Rosselló a. Bartomeu Molinas, Pbro.-00/00/1904, Joaquim ROSSELLÓ I FERRÀ, *Escritos del P. Joaquim Rosselló i Ferrà(1833-1909).1 Epistolario (1858-1909)*, Josep AMENGUAL I BATLE (ed.), Mallorca 2009, pàg. 190.

49 Pere FULLANA PUIGSERVER, *El Moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, (Biblioteca Abat Oliba 134), Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1994, pàg. 116, 224, i sovint.

50 Joan QUETGLAS PRATS, *El reverendo Don Francisco Rayó Brunet, Arcipreste. Hijo ilustre de Inca*, Inca 1944; Pere FULLANA PUIGSERVER, *El Moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, (Biblioteca Abat Oliba 134), Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1994, pàg. 312-314, 418.

consolidació d'aquest centre, força malmenat en els anys 1830-1840.

Hem enumerat alguns dels reformadors del Seminari que varen ser dels amics del P. Joaquim. Esmentem Mn. Miquel Maura⁵¹ i Mn. Miquel Parera.

Dins un reviscolament de les congregacions religioses: fundadores

El P. Joaquim va admirar la beata Francinaina Cirer i va ser un assidu predicador de les Franciscanes Filles de la Misericòrdia i de les Cases de la Caritat, encara no reunides en una única Congregació, tant les de Manacor, Binissalem, Santa Maria, etc. Enumerem unes poques fundadores que formen l'estol de promotores de vida evangèlica i de servei catequístic i dels malalts a Mallorca.

Beata Francinaina Cirer Carbonell (1781-1855). Fundadora de la Caritat de Sencelles.⁵²

Sebastiana (Maria Rafela) Lladó Sala (1814-1899), Fundadora de les Gnes. M.SS.CC.⁵³ Predicadora d'exercicis i promotora d'associacions laïcals.

51 Juan ROSSELLÓ LLITERAS, «El seminario de Palma durante el rectorado de Don Miguel Maura», dins *Clergat i poder en la Mallorca del canvi de segle: Miquel Maura i Montaner. Vè Simpòsium d'història social de la religió. 12 i 13 de Maig de 2003*. Miquel À. MARÍN GELABERT, (ed.), (Col·lecció *Historia Vitae Magistra*, 4), Postulació de la Causa de Canonització, [Mallorca], 2005, pàg. 127-186.

52 Pere-Joan LLABRÉS I MARTORELL, *La Beata Francinaina de Sencelles*, Ciutat de Mallorca 1989.

53 Benito COLOMBÁS LLULL, *Una Madre espiritual. Sor Maria Rafaela*. Fundadora de la Congregació de Hermanas Misioneras de los Sagrados Corazones, Palma de Mallorca 1973. Gabriel REUS I MAS, *Sor Maria Rafaela del Sagrado Corazón de Jesús*, Campos, 1996. Josep AMENGUAL I BATLE, «Corrents d'espiritualitat que conflueixen en Sor M^a. Rafela», dins *VIè Simpòsium d'història social de la religió. Aproximació teològica a Sor Maria Rafela del Sagrat Cor. Campos, 13-15 maig 2004*, Miquel À. MARÍN GELABERT, (ed.), (Col·lecció *Historia Vitae Magistra*, 5), Campos 2005, pàg. 21-51.

Josepa M^a. Ribes de Pina (1826-1878). Fundadora de les Gnes. Franciscanes Filles de la Misericòrdia.⁵⁴

Gaietana Alberta Jiménez Adrover (1837-1922). Fundadora de les Gnes. de la Puresa de Ntra. Senyora.⁵⁵

Amb l'obra d'aquestes dones, l'educació femenina va canviar, reculà l'analfabetisme, millorà enormement la higiene domèstica i els infants i vells tingueren unes atencions desconegudes.⁵⁶ El canvi real de la situació no indica necessàriament que aquestes persones fossin obertes ideològicament. Ara, estudis més detallats han mostrat que en certs col·legis l'oferiment educatiu era tan modern com als centres promoguts per institucions conegudes com a innovadores.

La restauració catòlica arriba a la seva plenitud

Fins aquí solament hem pogut donar un tast de la riquesa espiritual, ministerial, cultural i d'abast social dels fruits que va produir l'Església a Mallorca, al llarg del s. XIX.

La història de l'episcopat del bisbe Pere Joan Campins (1898-1915) és relativament coneguda, encara que no s'han teixit els eixos que la vinculen amb els moviments de restauració del s. XIX, que el bisbe va saber articular.

54 Pere FULLANA I PUIGSERVER, *Història de la Congregació de les Filles de la Misericòrdia (1856-1921)*, (Refaubetx, 14.-Leonard Muntaner), Mallorca, 203.

55 Margarita, JUAN [MESTRE], *Una insigne balear. Madre Cayetana Alberta Giménez*, I-II. (Instituciones: Escuela Normal y Congregación), Palma de Mallorca 1986.

56 Josep AMENGUAL I BATLE, «L'Església de Mallorca en el canvi de segle. Un primer apropament a la relació de la visita *ad limina* del bisbe Rigobert Domènech i Valls, de 1917», dins *Clergat i poder en la Mallorca del canvi de segle: Miquel Maura i Montaner. Vè Simposium d'història social de la religió. 12 i 13 de Maig de 2003*. Miquel À. MARÍN GELABERT, (ed.), (Col·lecció *Historia Vitae Magistra*, 4), Postulació de la Causa de Canonització, [Mallorca], 2005, pàg. 11-67. No mancaven l'esport i matèries innovadores en determinats centres confessionals.

La història de les congregacions femenines ha arribat a produir monografies que s'han elaborat segons una metodologia científica, en canvi, les fundacions masculines no han merescut tanta atenció. La llacuna és més fonda per a les congregacions laïcals, sobretot si tenim present que algunes desaparegueren i altres se fusionaren amb instituts de dret pontifici, alguns de clericals. D'aquesta manera, l'origen laïcal s'ha difuminat.

La història del laïcat encara és més desconeguda, malgrat que el vessant social sigui una mica més conegut. Però som encara ben lluny de poder contemplar-ne un panorama cabal, en el sentit que inclogui els arquitectes, enginyers, periodistes, poetes, crítics literaris, autors de devocionaris, compositors musicals, folkloristes, historiadors, etc.

Pel que fa al nostre objectiu, ara volem donar unes pinzellades per descriure com a Mallorca hi hagué dues realitzacions de l'ideal que s'expressava universalment, de renovar espiritualment el presbiterat. Ho farem en tres apartats.

Primerament indicarem com va arribar a Mallorca el coneixement de cert moviment presbiteral. A continuació, encara que no sigui la primera cronològicament, apuntarem com hi hagué una resposta dins el clergat secular. Finalment veurem com aparegué una resposta des de la vida religiosa missionera, amb especial èmfasi de renovar el ministeri presbiteral.

Una resposta pastoral a les urgències universals des de l'associacionisme. Dos estils de vida comunitària

Llegim a les "Notes" que el P. Joaquim, durant les seves reflexions, en temps de les missions populars, somniava en

una Congregació de preveres que visquessin en comunitat per poder així sortir a predicar missions. El somni se va realitzar. Quan els missioners li demanaren que posàs per escrit aquelles experiències seves més fortes, després d'haver resseguit la seva trajectòria, i d'haver descobert com ell s'havia sentit com un instrument de Déu, fa un salt, i redacta un nou capítol, que hauriem de classificar com una peça de teologia de la història, que conforma la seva "Darrera exhortació". La coherència amb els capítols anteriors és palesa, per més que abandona el llenguatge històric narratiu. Mes tost esdevé una mostra de teologia narrativa.

Ara bé, en aquesta reflexió darrera, el P. Joaquim va meditar retrospectivament sobre allò que havia esdevingut realitat. La congregació veritablement omplia un buit, convertint-se en ajut eficaç i plausible en la Diòcesi, tant amb la predicació de missions, que creaven i descobrien oasis d'espiritualitat ardent, com en els exercicis al clergat, al qual animaven en el seu creixement espiritual i pastoral.

Aquestes formes de reformar la vida del clergat eren contemporànies de l'existència de la provisió dels càrrecs parroquials, rectories i vicaries, i certs beneficis, que sovint s'obtenien amb unes oposicions, o per concessió dels fundadors dels beneficis. En aquests casos, els titulars dels càrrecs eren ben enganxats per la residència del lloc.

Per l'experiència en l'associacionisme, que li venia des de la seva joventut, un tret original del projecte del P. Rosselló va ser vincular el presbiterat a la comunitat apostòlica. Com a substrat del projecte que, retrospectivament, va albirar el P. Joaquim Rosselló, hi veiem el record de l'antiga disciplina sobre el prevere, que arrela en les comunitats que varen crear els grans bisbes dels ss. IV-V, entre les quals excel·leix el

model de Sant Agustí, i que més tard fou estès pels canonges regulars, a partir de Sant Norbert de Xanten. Els cànons conciliars tradicionals reconeixien el valor del model de la primera comunitat apostòlica.

Sant Gaietà, sant Joan d'Àvila, sant Joan de Ribera, sant Carles Borromeu, Bartholomäus Holzhauser i, recentment els bisbes d'Alemanya, Itàlia, Bèlgica i França, en les seves propostes al concili Vaticà I (1869-1870), volien recobrar aquella saludable tradició. A França, Lebeurier havia restaurat i difós la "Unió Apostòlica", que passaria a Mallorca l'any 1894. D'altra banda, els models de renovació del clergat, que havien sorgit dins Espanya, havien acabat en congregacions religioses. Una de ben clara era la fundada per sant Antoni Maria Claret o també les promogudes per sant Enric d'Ossó i Cervelló i pel beat Manuel Domingo i Sol, etc.

A Mallorca, la congregació del Cor de Jesús, fundada pel jesuïta Bartomeu Jaume, que recorda el P. Rosselló,⁵⁷ anava pels mateixos camins.

El bisbe Cervera, com hem indicat, l'any 1887 havia restaurat les conferències de litúrgia i moral, que tant havien contribuït quan s'obria pas la il·lustració a actualitzar la cultura del clergat, com ho va observant la historiografia general.⁵⁸

Dins aquesta meditació sobre el sentit eclesial de la Congregació, el P. Joaquim va avançar també en el reconeixement de la importància que tenen les virtuts pròpies d'un ministre ordenat.

⁵⁷ NC, IV, pàg. 23.

⁵⁸ AMENGUAL I BATLE, *Història de l'Església a Mallorca*. II, pàg. 111-114; Joaquim M. PUIGVERT I SOLÀ, «L'Episcopat i la formació del baix clergat al segle XVIII. L'exemple de les conferències eclesiàstiques del bisbat de Girona», dins ÍD., (Ed.), *Bisbes, Il·lustració i jansenisme a la Catalunya del segle XVIII*, (Biblioteca Universitària. Història, 6.- Universitat de Girona, Universitat de Vic.- Eumo), Girona, 2000, pàg. 89-132; ÍD., *Església, territori i sociabilitat (s. XVII-XIX)*, (Referències, 31. Universitat de Vic.- Eumo), Vic, 2001, pàg. 91-94.

Era urgent, d'una manera cridanera, la formació pastoral i l'atenció a la predicació, no prou atesa per les parròquies.

Una certa vida en comú i, sobretot, la predicació missionera, exercicis espirituals inclosos, eren unes exigències noves del prevere que esdevenia cada cop més pastor. Aquestes manifestacions són les que trobam en Mn. Joaquim Rosselló i Ferrà, el qual per trobar resposta al seu anhel de solitud va entrar en la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri de Palma, des d'on exercí un ministeri de formació de la joventut i del presbiterat, així com una intensa predicació missionera. Tota aquesta tasca queda prou descrita a la biografia del P. Joaquim Rosselló i Ferrà.

Allò que manca és retornar sobre la projecció eclesial que el P. Rosselló va besllumar quan va redactar la seva darrera exhortació, inclosa en les *Notas referentes a la Congregación de los SS. Corazones (1897)*.⁵⁹

D'aquí que ara voldria introduir unes pautes per enquadrar aquesta aportació, per tal de descobrir el dinamisme en el desenvolupament de noves formes del presbiterat que poden estimular una esperança i un nou coratge dins l'Església que ha entrat en el s. XXI. Veurem com l'associacionisme del presbiterat se va bifurcar, dins el darrer decenni del s. XIX. La primera realització va ser la del P. Rosselló, que vingué des de la vida religiosa, i la segona sorgí poc després a partir dels seus companys de l'equip missioner, que tenien les arrels en la Cort Angèlica de Sant Lluís. Eren Mn. Miquel Maura i Mn. Miquel Parera.

⁵⁹ (Imprenta "Mn. Alcover"), Palma de Mallorca, 1940.

La resposta de la implantació de la “Unió Apostòlica”⁶⁰

El P. Gabriel Seguí no va trobar que el projecte de promoure la vida en comú, d'una o altra manera, entràs directament dins el programa de l'esmentat concili, entre altres coses, perquè l'hagueren d'interrompre, a causa del motiu indicat. Però el P. Rosselló havia pogut tenir notícies del que corria per Roma per aquelles saons. No sabem què llegia l'oratorià P. Rosselló. Però a Mallorca hi havia premsa que se feia ressò del que passava en el món i, ben concretament, en l'Església. No mancaven els mallorquins que anaven a Roma. En concret, sabem que Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina, fundador de les Franciscanes Filles de la Misericòrdia (1856), el 23 de novembre de 1869 va fer testament, i entre els beneficiats dels seus llegats s'hi comptà la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri.⁶¹ El motiu d'aquet acte era que havia d'emprendre viatge a Roma, on va romandre fins a la seva tornada a Mallorca, on arribà el 19 de març de 1870.⁶² Eren els temps del concili, inaugurat el 8 de desembre de 1869. Ribas coneixia certs ambients romans, car havia residit uns temps a la Ciutat Eterna.

Pogué ser Mn. Gabriel Marià Ribas de Pina que fes córrer per Mallorca qualque notícia sobre el que hom parlava a Roma? Va ser qualcú altre? No ho sabem. El fet és que el P. Joaquim Rosselló estava correctament informat, malgrat que no puguem verificar tots els detalls del que ell escriví de memòria, al cap d'una trentena d'anys. Ho pogué mostrar l'inquiet P. Seguí, el qual publicà una sèrie de documents, alguns d'ells adreçats al concili Vaticà I, un altre del papa Lleó XIII, i diverses notes que aparegueren al butlletí del

60 AMENGUAL I BATLE, *Joaquim Rosselló, Miquel Maura, Miquel Costa*, pàg. 59-62.

61 Pere FULLANA PUIGSERVER-Pere-Joan LLABRÉS MARTORELL, *Gabriel Mariano Ribas de Pina (1914-1873). Evangelizador y Fundador*, (Congregació de Religioses Franciscanes), Mallorca 1997, pàg. 194.

62 FULLANA PUIGSERVER-LLABRÉS MARTORELL, *Gabriel Mariano Ribas de Pina*, pàg. 196.

bisbat de Mallorca, i en altres escrits, en alguns dels quals hom esmentà el P. Rosselló.

Paga la pena aprofitar la feina que va enllestir el P. Seguí, car fins ara no n'hem tret prou fruit. Esmentarem els documents que va transcriure i traduir, de manera que puguem donar un context entenedor a la visió del P. Joaquim Rosselló i Ferrà i a les seves expressions principals.

En primer lloc prenem nota de la proposició dels bisbes de la regió de Nàpols.⁶³ Demanaven, en primer terme, que el concili recomanàs les congregacions de clergues seculars que vivien junts sota un mateix sostre.⁶⁴ És a dir, que menaven vida comuna sota l'obediència del propi bisbe. Una mostra era l'antiga fraternitat d'Oblats de Sant Carles Borromeu de Milà,⁶⁵ i la d'Alemanya, fundada pel prevere Barthomäus Holzhauser, l'any 1640.

Els bisbes fonamentaven la seva proposta, perquè comprovaven que molts bons preveres se tudaven a causa de la vida amb la pròpia família i sense ajut per a la seva espiritualitat. Per la qual cosa, afegeixen, és molt difícil de dir quins fruits no produïrien, si formassin part de qualque congregació del clergat secular. A més, una raó conjuntural s'hi afegia: si hom remarcava el seu caràcter de clergat secular, podrien evitar els decrets dels governs liberals amb els quals prohibien els ordes religiosos.⁶⁶

63 *Acta Et Decreta Sacrorum Conciliorum Recentiorum. Collectio Lacensis*. VII, Auctoribus Presbyteris S. J. E. Domo B.V. M. Sine Labe Conceptae Ad Lacum, (Maria Laach, Alemanya), Friburgi Brisgoviae, 1892, col. 796.

64 *Ibid.*, *simul uno sub tecto*. Corregiu l'error de transcripció, que diu *texto*. Tant el context com la interpretació que dóna Seguí, així com la traducció, mostren que se tracta d'una errada involuntària.

65 SEGUÍ VIDAL, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *CPMSSCC*, 1/2 (1961) 6.

66 Segons SEGUÍ VIDAL, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *Collectanea Postulationis Missionariorum Sacrorum Cordium Iesu et Mariae*, 1/2 (1961) 4; Nicola LA SALANDRA, *Vita comunitaria sacerdotale*, (Ars Grafica Presbyterium), Roma, 1960, 336 pàg., 21 cm., pàg. 146-147, traduí aquest document, que SEGUÍ VIDAL traslladà al castellà a les pàg. 4-5. De moment no podem precisar més, car per

Un segon document prové dels postulats de molts bisbes de França, que se titula “Sobre la promoció de la vida en comú del clergat secular”.⁶⁷ Començaven afirmant que no hi ha res més d’acord amb l’antiga disciplina del clergue que la vida comuna dels preveres, de la qual en brollen molts béns, com són ara, la preservació dels costums, el foment de la pietat i de la ciència, la forma de treballar concordada i fructuosa. Per la qual cosa, s’havia de manar que els preveres menassin una vida en comú en una mateixa casa que reuneixi el rector i els vicaris. Hom ha d’afavorir aquestes comunitats de preveres seculars.

En tercer lloc els bisbes han de posar tots els mitjans perquè els capellans que viuen sols –la qual cosa té molt d’amor propi– visquin en comú, s’associïn, car això fomenta la caritat i afavoreix la unió.⁶⁸

Hi hagué una altra súplica de molts bisbes d’Alemanya, en la qual també recomanen vivament la vida en comú dels capellans.⁶⁹

Com a darrera aportació, el P. Seguí va adduir uns documents que se refereixen a la “Unió Apostòlica”,⁷⁰ que era una refundació de la “Institució de clergues seculars que viuen en comú”,⁷¹ fundada l’any 1640 pel prevere alemany

mitjans electrònics no és possible completar més dades sobre aquest llibre. Caldrà fer més recerques. No he pogut localitzar aquest llibre que, tal vegada, podria ser a la Biblioteca de la nostra comunitat dels SS. Cors de Palma, o a Roma.

67 *Acta et Decreta Sacrorum Conciliorum Recentiorum*, col. 834. Sembla que hi ha errades de transcripció del títol llatí: *De vitae communis in clero saeculari fovenda*.

68 Traducció de LA SALANDRA, *Vita communitaria sacerdotale*, pàg. 147 i de SEGUÍ VIDAL, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *Collectanea Postulationis Missionariorum Sacrorum Cordium Iesu et Mariae*, 1/2 (1961) 6.

69 *Acta Et Decreta Sacrorum Conciliorum Recentiorum*, col. 873. SEGUÍ VIDAL, *Fuentes Pontificias de la Última Exhortación*. pàg. 6, no du el text sencer. Solament l’expressió esmentada.

70 Hubert MOCKENHAUPT, «Unio Apostolica», dins *Lexikon für Theologie und Kirche*, 10 (1193-2001 [2006]), 410.

71 André M. CHARUE, *Le clergé diocésain tel qu’un évêque le voit et le souhaite*, (Desclée), Tournai, 1960, pàg. 37.

Bartholomäus Holzhauser (24-08-1613 - +25,+05 -1658).⁷² A causa de les revolucions dels ss. XVIII-XIX, el clergat havia quedat molt trasbalsat. D'aquí que, a França, el prevere Victor Emmanuel Lebeurier, amb companys seus, l'any 1862⁷³ la va relançar. D'aquesta mena de refundació se va estendre per molts de països.

Retornem al breu de Lleó XIII,⁷⁴ del 31 de maig de 1880, adreçat al prevere Lebeurier, lloant la seva obra, que havia rebut el títol de la “Unió Apostòlica”, document que pogué inspirar també la “Darrera Exhortació” del P. Joaquim Rosselló i Ferrà.

El papa mostrava el seu goig perquè més de trenta bisbats de França i tots els de Bèlgica demanaven que se restauràs la vida en comú dels preveres seculars, antigament establerta pels cànons, que havia caigut en decadència. Fins i tot després que la reactivàs B. Holzhauser. Aquelles pertorbacions havien introduït la dissensió entre el clergat i l'allunyament de la Seu Apostòlica.

La “Unió Apostòlica”, com a resposta, era posada sota el patrocini del Cor de Jesús. Fomentava la pietat, la revisió en la vida dels preveres, les reunions mensuals, en les quals podien confrontar el seu pensament sobre el ministeri i, amb les conferències periòdiques, podien formar-se un criteri

72 Karl Suso Frank, «Holzhauser, Bartholomäus», dins *Lexikon für Theologie und Kirche*, 5 (1193-2001 [2006]), 242.

73 Hubert Mockenhaupt, «Unio Apostolica», dins *Lexikon für Theologie und Kirche*, 10 (1193-2001 [2006]), 410.

74 *Leonis XIII Pontificis Maximi Acta*, II, Romae, 1892, pàg. 82-84; Seguí Vidal, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *Collectanea Postulationis Missionariorum Sacrorum Cordium Iesu et Mariae*, 1/2 (1961) 9-10 i la traducció castellana a les pàg. 10-11, que l'ha presa del *Boletín Oficial del Obispado de Mallorca*, 33 (1893), 193-194. Ja l'any 1888 havia publicat un document sobre aquesta Unió. Vegeu també el text a *L'Unione Apostolica del Clero nei documenti pontifici. Approvazioni, orientamenti, benedizioni, a cura della Direzione Internazionale U. A. C.*, Roma 1973, pàg. 15-16, que remet a *Acta Sanctae Apostolicae Sedis*, 13 (1880) 338-340. El recull inclou documents i fotografies fins a Pau VI.

comú. Fins i tot hom procurava la mútua ajuda. Atesos aquests béns, Lleó XIII estimulava tot el clergat secular a adherir-se a la “Unió Apostòlica”.

Repercussions a Mallorca

En concret a Mallorca qualque cosa se movia. Històricament les grans figures no sorgeixen del no-res. El clergat mallorquí era en procés de renovació. Tinguem present que el bisbat era encastat en l’arc mediterrani esmentat, que va ser una de les zones de més vitalitat del catolicisme de la Restauració.

No oblidem que no va ser just el P. Joaquim el que va cercar suport espiritual fora. Les connexions dels catòlics amb l’exterior eren fecundes. No solament el menorquí, naturalitzat a Mallorca, Josep M. Quadrado havia dirigit, a Madrid, *La unidad católica*,⁷⁵ per contrarestar la força del pluralisme religiós promogut per la revolució de 1868. Contemporàniament se vinculava amb el bisbe Morgades i el *Mensajero del Corazón de Jesús* que publicava a Barcelona. També el bisbe que va ordenar el P. Rosselló, Miquel Salvà Munar, havia treballat molts anys a Madrid, al servei de l’oficina de traducció de la Cort. Els universitaris quasi tots se formaven a Barcelona. Algun prevere, com Ribas de Pina, havia passat per centres d’estudi de Roma i Gènova, especialment amb els framenors.

En segon terme, cal superar l’estereotip que presenta el bisbat de Mallorca com si fos una diòcesi petita, en la qual tothom se coneixia. Mai no ha estat així, si no és modernament, pel que fa a la coneixença dels preveres. La Diòcesi és superior a la mitjana dels bisbats de l’Estat espanyol, sobretot si tenim

⁷⁵ Pere FULLANA, «La Unión Católica a Mallorca. Les controvèrsies entorn a la col·laboració política dels catòlics (1881-1888)», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 47 (1991) 243-262.

present la població. Antigament, la majoria de preveres no se coneixia ni de vista, i les visites pastorals no donaven perquè els bisbes coneguessin els preveres amb una certa profunditat. Ni tampoc era gaire necessari, perquè els càrrecs principals, com eren els dels rectors i canonges, eren provists per oposicions, no tant a partir d'una valoració que els bisbes fessin de la qualitat de les persones. Ni tan sols quan s'implantà la xarxa ferroviària tothom se'n serví. Molts mallorquins no visitaren mai la majoria dels pobles de l'illa i ni tan sols la ciutat de Palma. Per tant, tot el que direm sobre les relacions del P. Joaquim no depenia de la geografia ni de la demografia de Mallorca, sinó de la seva embranzida apostòlica, com ho he volgut mostrar adesiara.

D'aquí que hem de dir que el P. Rosselló va ser el més agosarat en organitzar l'animació espiritual i missionera del presbiteri mallorquí. De fet, l'any 1887, el bisbe Jacint M. Cervera havia restaurat les conferències teològico-morals, al temps que manava que els capellans fessin els exercicis espirituals de manera periòdica.⁷⁶ L'any 1893 el butlletí del bisbat havia publicat el breu de Lleó XIII de 1880, la qual cosa devia ser intencionada, car devia servir com a preparació per a la prevista fundació a Mallorca, per l'any 1894, per obra dels companys de les missions del P. Joaquim Rosselló, Mn. Miquel Parera i Mn. Miquel Maura, a la qual se van unir 17 preveres, entre els quals un altre de més jove, amic de tots els anteriors, el que seria bisbe de Sogorb, Antoni Massanet.⁷⁷

El record de la fundació d'aquesta unió a Mallorca va unit

76 Jacinto M^a. CERVERA Y CERVERA, «Instrucción Pastoral [...] restableciendo las conferencias litúrgico-morales en la diócesis», 12-10-1887, dins *BOBM*, 27 (1887), 323-357.

77 SEGUFÍ VIDAL, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *CPMSSCC*, 1/2 (1961) 8; Josep AMENGUAL I BATLE, *Columna y Antorcha de la Iglesia de Mallorca. P. Joaquim Rosselló i Ferrà*, Madrid, 1996, pàg. 113

al del P. Joaquim,⁷⁸ malgrat que els dos preveres fundadors, que havien compartit els somnis d'una congregació de preveres que se dedicassin a la predicació de les missions populars, s'havien alarmat quan saberen que el P. Joaquim se traslladava a Sant Honorat. Queda la incògnita sobre quin era el pensament d'ambdós sobre la vida religiosa masculina, car no era ben vista entre el clergat secular d'aleshores per la seva exempció de l'autoritat episcopal.

D'aquest impuls, que venia d'enrere, va sorgir el que podem anomenar "model pià" del prevere, tot recordant les formes de Pius X. Aquest papa provenia d'una família pagesa, i no havia entrat en la via diplomàtica. Per ambdues característiques era ben distint del seu antecessor immediat, Lleó XIII, noble i diplomàtic. D'aquí que la seva experiència parroquial i episcopal l'havia acostat als problemes de la pastoral, de manera que va concentrar els seus esforços a renovar la catequesi, malgrat que fos amb continguts ja aleshores antiquats, però se presentaven amb mètodes més adients, i sobretot, va procurar que hi hagués uns catecismes gradualment disposats i que el seu ensenyament fos garantit per les parròquies.

El presbiterat va ser renovat espiritualment més des de l'angle ascètic i pietós, que no des d'una concepció nova de l'espiritualitat del ministeri com a font de santificació del prevere. La santedat depenia més de les virtuts morals, de les cardinals, que de l'exercici de la predicació, de l'acompanyament del poble, del servei als petits, etc. Massa vegades hom valorava més la modèstia que l'agosarament apostòlic. Que amb això no pretenc afavorir l'apostolat del

⁷⁸ *Destellos de un báculo. Ilmo. y Rvdmo. Sr. D. Antonio M^o. Massanet Verd, Obispo de Segorbe*. Por el Centro de U[ni]ón A[postólica] de Mallorca. (Semblanzas sacerdotales), Vitoria, [Imprimatur, 24/12/1946], pàg. 9-10. Gabriel COMAS [MIR], *Breve compendio de la vida del Ilmo. y Rdm. S r. Obispo de Segorbe D. Antonio M^o. Massanet y Verd*, Palma de Mallorca, 1912. Comas és un dels testimonis del procés de canonització del P. Joaquim.

capella taverner, és ben clar. Probablement la manca de seny a vegades ens porta d'un extrem a l'altre, quan la dignitat i la senzillesa ministerial i el zel abrandat no s'oposen gens ni mica.

Se va seguir carregant sobre el prevere la recitació de tot l'ofici diví, nascut dins els monestirs o dins els convents i priorats dels canonges regulars.

Consider que predominava més la inspiració de l'ascètica que se va imposar en la Restauració del s. XIX, molt monacal i dels mendicants, que no la d'encuny apostòlic paulí. És a dir, l'ideal del prevere, plasmat en termes bíblics, havia d'haver dominat sobre el que el renovava segons cànons prevalentment ascètics.

Cosa semblant va fer Pius X amb la litúrgia, alliberant les celebracions de molt de barroquisme i de la invasió en la música de tons poc adequats a l'ambient religiós. Va promocionar el cant gregorià, i aconseguí que amb el temps se creàs un cert patrimoni comú en l'himnari i en el cantoral de l'Església llatina que ha contribuït força al sentit de la unitat en la fe i en la pregària, ben manifestats en les grans concentracions internacionals cada cop més freqüents en els santuaris i a Roma mateix. El cantoral i l'himnari en la llengua del poble quedaren conformats per peces de gran qualitat musical i de profund arrelament popular.

Les formes de Pius X anaven unides a un cert hieratisme en la conducta i presentació del prevere, a l'obligatorietat de l'ús de la sotana. El que s'ha mostrat més negatiu va ser una tendència a l'integrisme, que va cavar un gual perillós entre la teologia catòlica i el pensament modern, que amb prou esforços i amb massa víctimes se va començar a superar amb el concili Vaticà II.

La resposta del P. Joaquim Rosselló i Ferrà, com a fundador dels Missioners dels SS. Cors. De l'associacionisme a la comunitat

La trajectòria del P. Rosselló, que el duu a St. Honorat (21 d'abril de 1890), és a dir, l'etapa prefundacional, va rebre una reinterpretació en les *Notas*. Ara bé, amb els esdeveniments posteriors, particularment des de la pujada a Lluc, pel maig de 1891, la Congregació es va reorientar. Es van multiplicar les ofertes a la renovació del presbiterat. El P. Joaquim va descobrir que la Congregació no s'assemblava a cap dels instituts existents,⁷⁹ si la mirava des de l'òptica de la seva inserció en la Diòcesi. El P. Marià Ripoll,⁸⁰ SI, va contribuir que en les *Regles* de 1895 es redimensionàs el capítol de la penitència per a afavorir la missió.

Les costoses experiències de servei a la Diòcesi, amb l'obertura de les cases als preveres i, sobretot, amb l'oferta de les cases com a centres d'espiritualitat, van contribuir que la meditació que va fer el P. Rosselló en la darrera etapa de la vida, fos un conjunt de trets que havien de servir per a construir una nova imatge de la Congregació.

L'*Última Exhortación* s'orienta a partir del sentit eclesial que va descobrir el P. Joaquim amb posterioritat a la fundació de la Congregació. D'aquí que aquestes meditacions fossin considerades pel P. Gabriel Seguí Vidal com la *charta magna* de la Congregació.⁸¹ El P. Joaquim, quan se refereix a la forma canònica de la Congregació, fortament original, recorda que congregacions semblants havien estat volgudes pel papa

79 AMENGUAL I BATLE, *Joaquim Rosselló, Miquel Maura, Miquel Costa*, pàg. 60-62.

80 Cf., sobre aquest jesuïta, J. MASSOT I MUNTANER, «Feliu Sardà i Salvany a Mallorca (1871-1915)», en *L'Església Mallorquina durant la Restauració*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1992, pàg. 85, promotor de la devoció al Cor de Jesús a Montsió de Palma, segons Sardà i Salvany.

81 GABRIEL SEGUÍ VIDAL, «Fuentes Pontificias de la Última Exhortación del P. Fundador», *Collectanea Postulationis Missionariorum Sacrorum Cordium Iesu et Mariae*, 1/2 (1961) 1.

Pius IX, del que hom havia tractat en el concili Vaticà I (1869-1870).⁸² No apareix en les actes que els conciliars dedicassin la seva atenció a aquest tema, perquè el concili va haver-se de tancar sobtadament per mor de l'entrada a Roma de les tropes de Vittorio Emanuele II, amb el que hom va consumir la unificació d'Itàlia. Però en les actes conciliars hi ha constància de les súpliques dels episcopats d'Alemanya, Bèlgica, França i de Nàpols, com hem vist.

Mentre a les *Regles* queda clar que els missioners dels SS. Cors són uns preveres que descobreixen la solitud i comencen una comunitat religiosa tradicional, ateses les possibilitats canòniques, en l'*Última Exhortación* l'impuls no ve de la solitud, sinó de la missió d'una comunitat amb vocació declaradament presbiteral, encesa en l'amor dels SS. Cors. Des d'aquest amor, compartit en comunitat, la Congregació comença a reinterpretar la vida religiosa. En cap moment el P. Rosselló no va dubtar que la Congregació fos religiosa.

A posta cercava l'aprovació de la Santa Seu. Però tampoc no va dubtar, sinó que en va parlar amb entusiasme, de la novetat a la qual la Providència havia destinat la seva obra. En tal sentit subratlla la diferència que marca el nou Institut en comparació amb els ordes religiosos. En efecte, eren els únics punts de referència existents a Mallorca, on no hi havia cap congregació presbiteral. Els Ligorins, originàriament eren laïcals; els Franciscans, fundats a Lluçmajor, ja s'havien empeltat a una altra branca franciscana exempta. Els Oratorians no eren una congregació unitària, ni tenien vots i els Paüls tampoc no els professaven, encara que la congregació fos centralitzada.

82 NC, *Encomienda* III, pàg. 88-89.

Si escoltam les veus dels costums i fins i tot del dret canònic, aquest estil de congregació podia ser considerat inferior dins l'escalafó dels instituts religiosos, car s'allunyava enormement dels canonges regulars, dels monjos, dels grans ordes medievals. Era una "congregació de simples sacerdots, amb vots i vida comunitària". Així, el P. Joaquim Rosselló ha anat configurant una congregació estesa en diverses diòcesis però centralitzada i dirigida per un sol visitador general.⁸³ Progressivament, el P. Rosselló va seguir completant l'estil de la comunitat que havia fundat, de manera que va aportar tres elements comunitaris ben definits: un, el de la comunicació i de la familiaritat. Possiblement era una herència dels seus anys d'oratorià.

La comunicació caracteritzava la nova comunitat, de manera que quan resava o en altres ocasions, durant el dia, cercava transmetre allò que l'havia commogut més. Convidava a la pràctica de les jaculatòries, a prendre nota de passatges interessants de la Litúrgia de les hores, perquè podien servir per a la predicació. Era costum seu fer-ho. Va establir la pregària en comú. Per raó del ministeri van suprimir la recitació del Breviari o Litúrgia de les hores en comú; però era exigent en l'hora d'oració i en uns moments d'esbarjo, llavors prescrits, en coherència amb l'ideal de ser preveres que viuen en comunitat.

Una nova característica de la comunitat és la corresponsabilitat. Observem que va escriure les *Regles* (estiu 1890) amb el P. Francesc Solivelles.⁸⁴ El P. Miralles va pujar més tard a l'ermita. Quan, al cap de set mesos el bisbe els demana per a anar a Lluc, ho consulta als dos preveres cofundadors. De fet, bastava que ell respongués, com a superior i fundador.

⁸³ NC, *Encomienda IV*, pàg. 89-90.

⁸⁴ NC, pàg. 46.

Quan se sent inspirat pel pressentiment de la mort del bisbe Cervera, redacta la instància per fundar a St. Gaietà de Palma, però abans ho comparteix amb el novell P. Antoni Thomàs.⁸⁵

I, a partir de 1900, introdueix una pràctica, que el va sobreviure, la de les Juntes anuals, amb participació de tots els preveres, els quals, una vegada que havien professat eren de vots perpetus, ja que no s'emetien els vots temporals. El 29 de setembre de 1905 teoritzà sobre aquesta pràctica, quan va dir en la junta que totes les cases de la Congregació formen com una sola comunitat. És l'estil filipenc, aplicat a una Congregació centralitzada. Es tracta d'un fet nou, si no únic en els instituts religiosos semblants. Tanmateix, el reconeixement de la Congregació com a institut de dret pontifici no ha d'anivellar-la amb els instituts existents. La praxi posterior al concili Vaticà II, en l'aprovació de les regles i constitucions, admet expressament normes diverses a les generals.⁸⁶ Tornant a les característiques de la Congregació, escrivia el P. Joaquim:

*No por esto de sacerdotes seculares, en que permanecen siempre, vengan a constituir un orden regular, y no por esto se encuentren exentos en nada de la jurisdicción del obispo propio de la diócesis en la cual se encuentren establecidos.*⁸⁷

Si consideram els vots religiosos,⁸⁸ tan desitjats pel P. Rosselló, car la vida en comú ja la vivia a la Congregació de l'Oratori, observarem que des de la pràctica de la pobresa l'aspecte més remarcant és la comunió de béns: "Tot s'ha de

⁸⁵ NC, pàg. 71.

⁸⁶ En aquesta oportunitat hom va sacrificar vanament la denominació de "ministre", per anomenar l'administrador, no es va aprofitar per a recuperar el títol fundacional de "Visitador General", per mantenir el genèric de Superior General, etc.

⁸⁷ NC, *Última Exhortación*, pàg. 97 i sovint.

⁸⁸ Advertim que, al començament d'aquest capítol sobre els vots, es deixa clar que en la Congregació no hi ha vots solemnes.

considerar de tots”, segons que estableix el capítol V, art. 3 de les *Regles*. El vot de pobresa s'exposa en 5 articles i tot ho pot viure un prevere secular, si exceptuam la comunió de béns. Quant a l'obediència, llegim menys anotacions. En l'*Última Exhortación* remarca com ha de ser un únic superior qui ha de dirigir internament la Congregació, la qual cosa inclou que el seu permís és imprescindible a l'hora d'acceptar càrrecs diocesans; però la resta s'acosta al que ha de viure el prevere secular.

Si passam a la castedat, per molt que hom hagi insistit en la singularitat amb la qual el P. Joaquim la va viure, les cauteles que proposen les *Regles* i altres documents, no es diferencien de les que s'han exigit en els seminaris diocesans, en els exercicis als preveres, etc. Trets els rigorismes, depenen de l'experiència que ensenya una antropologia universal. En les *Regles* solament hi ha un article dedicat a aquest vot i virtut. En conseqüència, podem assegurar que el P. Rosselló va establir la singularitat de la Congregació en l'enriquiment de la vida ministerial presbiteral, mitjançant la vida en comunitat i fent-la més evangèlica amb els elements essencials de la vida religiosa. Aquest enriquiment no admetia assimilar les conseqüències canòniques, tretes durant segles, pel que fa a crear unes comunitats no arrelades en la Diòcesi.

El P. Rosselló assumia l'espiritualitat de la vida religiosa més que les seves evolucions canòniques. Per aquests motius, creiem que el primer refundador va ésser el P. Rosselló quan va reprojectar la Congregació en l'*Última Exhortación*.

A l'impuls del clergat a l'interior del bisbat de Mallorca, i en sintonia amb el que se movia universalment des del concili Vaticà I, el P. Joaquim Rosselló hi va correspondre, des del punt de vista institucional, amb una Congregació centrada

en la plena vida presbiteral i amb la professió dels vots religiosos. Aquesta conjunció no era el que se proposaven els bisbes europeus, ni el que consideraven els papes. És creació seva, del P. Rosselló.

La transmissió de les noves intuïcions del P. Joaquim Rosselló

Per concretar més el programa del P. Rosselló, el primer que hem de fer és demanar-nos si va tenir temps de transmetre amb suficient claredat i espai aquesta nova frontera de la Congregació. Probablement ell va donar per descomptat que la vida ho mostrava suficientment. Creiem que la resposta a aquestes interrogacions és molt complexa.

Comencem per deixar clar que les *Notas referentes* les va escriure a instància dels germans de Congregació, els quals, admirats de la seva virtut, volien saber-ne les motivacions profundes. Tot i això, aquell llibre escrit en secret va quedar més de sis anys custodiat dins la cel·la del P. Rosselló, sense que en comunicàs el contingut, cosa que deixava prevista que se fes després de la seva mort.

El P. Rosselló degué suposar que no era necessari explicitar més les coses, ja que se vivien de la manera que proposa l'*Última Exhortación*. Si hi hagués hagut desviacions en la diocesaneïtat, ell les hauria corregides i ho hauria advertit en les "Encomanes". Com assenyalarem més endavant, creiem que, dins d'aquests complexos factors, va predominar la interpretació en clau ascètica, més claustral que missionera, segons la qual els missioners varen seguir expressant la seva vocació. Amb tot, el zel era manifest i imaginatiu, però des del claustre.

A partir del dia 20 de desembre, data del traspàs del P. Rosselló, la Congregació quedà immersa en unes condicions perilloses per a poder fer cap mena de discerniment. En efecte, el P. Joaquim havia entrat en coma el dia 19, fortament impressionat quan li llegien una proposta, segons la qual s'entenia que era voluntat del papa Pius X que la seva Congregació s'unís a l'Orde teatí, amb els Ligorins, i s'hagués format amb els tres instituts l'Orde dels Teatins del Sagrat Cor. La proposta, en aquests ni en altres termes, no havia sortit mai de Roma. Però les aparences ho eren, i el P. Rosselló mostrà la voluntat de sacrificar la Congregació que havia fundat com a mostra de la seva obediència al papa.

Immediatament, els missioners hagueren de resoldre els problemes de l'immediat futur. Exercia com a superior general en funcions el secretari, P. Miquel Rosselló i Lull. Aquest va despatxar la correspondència sobre aquests assumptes en termes que expressaven que aquella unió no era del gust dels missioners i, sembla, que preveia que el nou superior general seria el timorat P. Joan Perelló i Pou, com efectivament va succeir. Però, en votacions realitzades a les comunitats quedà resolt que no optaven per aquella unió. Un viatge a Roma dels dos esmentats, acompanyant el bisbe Campins, els permeté saber del cardenal caputxí català Josep de Calasanç Vives i Tutó que no havien pensat mai en una proposta com aquella. Encara anys més tard el superior general, en Capítol, tornà a proposar la qüestió de la unió, per si en temps del bisbe Campins hom havia votat sota pressió episcopal. Definitivament la qüestió, proposada en aquells termes, quedà resolta negativament.

Tornem a la interpretació de la darrera visió del P. Joaquim. Creiem que ell creia que la seva intuïció d'acostar-se al màxim al presbiteri diocesà, i com havia succeït al llarg de 19

anys, uns preveres al seu lloc pastoral i els missioners a les seves comunitats conjuntament creixerien en espiritualitat i ministeri.

El que va succeir dins la Congregació missionera va ser el contrari. En efecte, aquells passatges més declaradament propers al clergat diocesà foren eliminats a les biografies de 1914 i 1929.

Simultàniament, amb l'adaptació de les *Regles* al Codi de Dret Canònic de 1917, la Congregació va quedar homogeneïtzada amb qualsevol altra. Per una banda, la norma tendia a planxar tot allò que fes regruixos d'originalitat. Per l'altra banda, els missioners aleshores procedien del clergat secular, de manera que no devien quedar satisfets amb aquella aproximació a la vida que havien menat fins poc abans, com ho proposava el P. Rosselló. Tendien al convent.

Sembla que no es va plantejar mai establir l'*Última Exhortación* com a pauta per a viure d'una manera renovada la vocació presbiteral, sinó que els missioners exclusivament partien amb l'objectiu de consolidar la vida religiosa.

En canvi, la darrera intuïció del P. Joaquim Rosselló havia estat la de promoure un nou estil de vida presbiteral centrat en l'experiència profunda del Déu amor, manifestat en els Cors de Crist i de Maria, que pren en els cors dels creients, i ben especialment en el dels preveres. Així el presbiteri seria més missioner i renovador de la vida del poble de Déu. Els vots religiosos eren irrenunciables, però no s'interpretaven a l'estil dels convents. La comunitat era oberta per compartir l'experiència d'aquell amor.

D'aquesta manera, la Congregació esdevenia més original,

la qual cosa no és un judici de valoració, car això no vol dir que fos millor que cap altra. Però se diferenciava en què no se proposava dur a terme obres, com les assistencials, educatives, devocionals, etc., sinó donar fruit (cf. Jo 15,16), objectiu que s'expressava en el ministeri presbiteral de la Paraula.

El fet va ser que la disponibilitat diocesana se va mantenir, fins i tot després de la promulgació del Codi. Les cases d'espiritualitat i les missions populars se predicaven amb igual o més assiduitat. Però no varen desenvolupar la vocació específicament presbiteral, sinó que explicitaren els trets més claustrals. Poc abans de la publicació de les *Notas referentes* (1940) el P. Gaspar Munar i el P. Gabriel Seguí començaren a llevar la pols a aquell somni del P. Rosselló.

Creiem que, amb ocasió del centenari de la seva mort, que coincideix amb un moment d'expansió de la Congregació en països de cristianisme novell, és un repte cabdal recobrar aquelles intuïcions, de manera que el futur s'inspiri per un cristocentrisme en l'amor abrandat del Pare, en un ministeri presbiteral presidit per l'anunci missioner de la Paraula, des d'unes comunitats d'estil apostòlic, amb una missió eclesialment compartida amb el laïcat, i que volen ser una humil i significativa realització de l'Església local.

Una mena de síntesi

Recollim, en primer terme, com el P. Joaquim Rosselló va protagonitzar al llarg de la vida una renovació del mateix concepte de ministre ordenat, com a servidor de la Paraula que va ser, i com a fundador, que va proposar el servei a la missió com a primer objectiu apostòlic.

Si avançam en el camp institucional, i destriam els antecedents de les intuïcions del P. Rosselló, hi descobrim la inspiració agustiniana, com hem indicat. Els models de vida religiosa són pluriformes, i responen a un sentit providencial, com bé ho va expressar.⁸⁹

El P. Joaquim Rosselló avançava sobre la “Unió Apostòlica” en la consolidació de la comunitat apostòlica i implantava la comunió de vida i de béns, en la més pura tradició agustiniana. Sorgeix, d'aquesta manera, un nou estil de vida presbiteral, amb les seves ineludibles exigències, amb les quals hom garanteix poder fer realitat un ideal evangèlic i apostòlic, el de la comunió de vida històrica.

El P. Joaquim Rosselló posà la seva congregació sota la titularitat dels SS. Cors de Jesús i de Maria. És un altre ingredient de l'espiritualitat que enriqueix la Congregació amb una força teològica que reposa sobre el missatge únic “Déu és amor”, amb un vigor cristològic, “el testimoni suprem de l'amor en el Traspassat”, amb una vena mariològica, Maria com a dona creativa, servidora i fidel fins a l'extrem, que guardava el misteri en la seva interioritat.

La vida en comú seria reforçada per la professió dels vots religiosos. Però, a diferència de les congregacions que sorgien, ell recalcaria que, pastoralment, els missioners no s'havien d'alliberar en res de l'obediència al bisbe diocesà.

89 NC, Última exhortación, pàg. 97-98: *Próvido siempre el Señor en procurar el bien de las almas, ha dispuesto en sus altos consejos que, con el establecimiento de ese Instituto de los Sgdos. Corazones, en varios pueblos fuesen hallados en medio de tanta aridez en la piedad y escaso fervor de espíritu, como se observa en el mundo, ciertos Oasis, cuya frondosidad y verdor alegrase y satisficiese al propio tiempo a las almas hambrientas de virtud y de dirección espiritual, y cuyas cristalinas aguas del buen ejemplo y sana doctrina apagase su ardorosa sed de perfección. ¡Oh, sí, mis amados hijos; así lo pienso, y casi estoy por decir, lo aseguro! Lo ha dispuesto, sí, el Señor. Y que fuese Congregación de simples Sacerdotes seculares, para servir de forma y animar a la vez a emprender la perfección de su estado a sus amados compañeros en el Sacerdocio.*

A vegades hem passat per alt que el P. Joaquim era preocupat per la dignitat cultural del prevere i del missioner dels SS. Cors. Volia que el prevere fos savi i pietós, com ho recalca, quan resumeix la seva gran intuïció en fundar la Congregació.⁹⁰ Amb aquest objectiu, en les *Regles* hi va introduir aquells recursos tradicionals per a la formació presbiteral, com eren les conferències. Comença així la justificació d'aquesta pràctica:

*Como es tan interesante para los sacerdotes la Sagrada Escritura y la Teología moral, tendrán los nuestros dos conferencias cada semana.*⁹¹

També se comentava qualque obra de teologia, com assenyala la prescripció de les *Regles*.

La Congregació, a més d'aquests valors, oferia als preveres que vivien en comunitat una dimensió missionera, que no trobam expressada en el projecte de Holzhauser, ni de Lebeurier, ni en els que albiraven els bisbes en el concili Vaticà I. En canvi, el P. Rosselló va intuir la necessitat d'una

90 NC, *Última exhortación*, pàg. 96-97: *En la actual, que va atravesando, época por cierto fatalísima, época de corrupción en muchos de sus hijos, y, hasta diré, de ateísmo por las innumerables defecciones que se notan en personalidades harto conocidas, por pertenecer a la alta sociedad: época en la que, por el aire inficionado de falsa libertad y vicios, se hace más difícil el que hasta el clero secular, que vive en contacto con el gran mundo, se conserve, al par que sabio, también piadoso; en que los más de los eclesiásticos viven en la tibieza, y no pocos, por desgracia, enfangados en el hediondo barro de la corrupción, ha querido el bondadoso Señor, como en épocas anteriores, obrar en su Iglesia de la misma manera, enviándole el competente socorro, cual el de la fundación de este simpático Instituto de la Congregación de PP. Misioneros de los Sgdos. Corazones de Jesús y de María, cuyos miembros, aunque vivan en comunidad y separados del mundo, no por eso, de sacerdotes seculares, en que siempre se quedan, vengan a constituir ninguna orden regular; y, ni de hallarse por eso, exentos en nada de la jurisdicción del Obispo propio de la Diócesis en que se hallen establecidos.*

91 *Reglas de los Padres Misioneros de los Sagrados Corazones de Jesús y de María establecidos en el monte de Randa*, Palma: Tipografía Católica Balear 1891, c. XIV, pàg. 31: *Reglas de los Padres Misioneros de los Sagrados Corazones de Jesús y de María*, Palma: Tip. Católica Sanjuan, Hermanos 1896, c. XIV, art. pàg. 56. Paradoxalment una cosa semblant s'ha perdut a partir de les *Regles* 82. A les *Constituciones de los Misioneros de los Sagrados Corazones de Jesús y María (Mallorca)*, (Imprenta SS. Corazones), Palma de Mallorca 1949, art. 240, se va afeblir aquesta pràctica, deixant-la a una volta per setmana, i no incidia en l'Escriptura, sinó més tost en les cerimònies de litúrgia i en els casos de la moral. A més, cada dia, després del dinar s'exposaven a la solució dels preveres uns casos de ritus de litúrgia i de moral.

semblant congregació per a omplir un buit pastoral, com era la manca de predicació en les parròquies. La seva congregació havia de servir precisament com a institut missioner per a la predicació itinerant de missions i exercicis espirituals, i oberta també a les missions *ad gentes*.

En aquest vessant, la proposta del P. Rosselló anava més lluny que les anteriors, molt centrades en la vida dels preveres, mentre el P. Rosselló vinculava estretament l'estil de vida al ministeri, a la missió, en sentit ple i universal.

D'aquí que el sentit eclesial de la Congregació dels Missioners dels SS. Cors, segons el seu fundador, sorgia de l'espiritualitat dels SS. Cors, era radicat a l'església local, fomentava la comunitat segons la vida apostòlica, incidia en l'impuls missioner, tant en l'Església local, com vers la missió exterior, i s'organitzava per a la formació bíblico-teològica, a partir de l'ús dels mitjans tradicionals, com eren les conferències comunitàries.

Era una proposta feta des de la més senzilla humilitat, sense cap pretensió d'ensenyar, però sempre amb una actitud de disponibilitat i d'oferiment. És cridanera la seva meditació sobre la gratuïtat de la vocació.

Al llegar a lo que ahora os voy a decir, mis respetables PP. y HH. siento mi rostro cubrirse de confusión; no dudo que al expresarme y fijar vuestra atención a ello, cubriráse de igual confusión el vuestro.

Y, nosotros... oíd... Y, nosotros indignísimos, hemos sido elegidos por Dios para piedras angulares de ese providencial edificio. ¡Oh, sí, no lo dudéis! por una especial predilección, sin que descubriera ningún merecimiento de nuestra parte, ha

ordenado que fuéramos las primeras piedras, el fundamento de donde arrancara esta obra destinada a hacer tanto bien en la Iglesia y en toda la sociedad cristiana.

La dicha que por eso nos ha cabido, es grande, mis venerados PP.; pero advertid, que el peso de nuestros deberes, por semejante elección, aún es mayor; porque, elección tal y para fin tan sublime nos precisa a ser ejemplares en las virtudes; heroicis, casi diría... Ejemplares, viéndonos los fieles descollar en la práctica de las virtudes que predicamos; prestantísimos en divina sabiduría, y en la enseñanza ortodoxa de la Iglesia. Nos precisa elección tal a ser irreprehensibles en las costumbres, irreprehensibles esse oportet, (1Tm 3,2) y que nos vean adornados tanto el pueblo, como los eclesiásticos nuestros compañeros, de aquellas virtudes tan hermosas como atractivas, que exigía S. Pablo, y exhortaba a que las procurasen a sus amados discípulos Tito y Timoteo, que ordenados obispos, cual piedras también fundamentales, acababa de asentar en las Iglesias por él fundadas.⁹²

Som lluny del voluntarisme davant aquesta expressió de confiança en una elecció rebuda. Tampoc no hi ha espai per a la presumpció, car el context i el text reconeixen la feblesa de la persona humana, per més que pertanyi al ministeri ordenat. La humilitat pertany a la vida evangèlica, que és una existència que Déu regala. En aquest sentit, va universalitzar els mètodes de la *devotio moderna*, o més tost ignasians, com eren els exercicis espirituals i el recés anual. Derivació d'aquests mètodes va ser l'acompanyament espiritual, en tres situacions: en el creixement, en el discerniment, en els casos de conflictivitat eclesiàstica.

92 NC, *Última exhortación*, pàg. 98-100. Cita, seguidament, 1Tm 3,2 i Tt 2,8.

Creiem que en la proposta viscuda del P. Joaquim Rosselló i Ferrà hi ha una mostra de la unitat que demana una vida presbiteral desenvolupada dins la vida religiosa.⁹³

Com a fruit d'aquest model de vida presbiteral-missionera, que va congriar el P. Rosselló, ben coherentment, el bisbe André Charue,⁹⁴ en la seva proposta d'un prototipus de prevere secular, compta el P. Joaquim Rosselló entre els models de santedat del s. XX,⁹⁵ home d'alta contemplació,⁹⁶ que va somniar en la consagració del món als SS. Cors.⁹⁷

93 A vegades hom pot filar molt prim, sobre quins preveres són o no diocesans. Això té, en tot cas, derivacions administratives. Teològicament és irrellevant. Encara hi ha vicariats apostòlics en els quals tots els preveres i el bisbe són religiosos, i bisbats que se troben en situació semblant. Aleshores, són o no diocesans? Fins quan ho són i quan deixen de ser-ho? No podem assegurar que una determinada forma ministerial pugui assegurar que realitza el que hi ha en el Nou Testament. Per això, tal vegada, des del dret i des de l'administració eclesiàstiques caldria no treure conclusions generals, sense contemplar el fet general. I el fet del naixement de noves esglésies, sembla que no se dona a un sol lloc, i encara esperam que aquest procés duri segles. Encara que no consideri aquests punts, poden interessar els articles d'Aquilino BOCOS MERINO, «Ministerio ordenado y vida religiosa en sus diversas formas carismáticas», dins *Situación, Carisma, Servicio. II Simposio Instituto Teológico de Vida Religiosa, Ministros ordenados religiosos*. (Publicaciones Claretianas), Madrid 2010, pàg. 19-72; Íd., «El religioso presbítero en la Iglesia particular», en la mateixa obra, pàg. 247-299.

94 Hi ha moltes traduccions. La castellana, *El clero diocesano, tal como lo ve y lo desea un Obispo*, Vitoria 1961, avui és gairebé intrombable. El P. Gabriel Seguí conegué l'obra original del bisbe A. M. Charue i la cita al seu treball sobre la documentació del Vaticà I sobre la vida en comunitat dels preveres seculars. Fruit de les converses amb el P. Seguí, a Roma, durant la tercera sessió del concili Vaticà II, quan el bisbe era ben conegut per la seva animació en el sentit pastoral del concili, li vaig demanar una entrevista, i me va convidar a veure'l al *Pontificio Collegio Belga (1844-1972)*, Via del Quirinale, 26, i me va animar a seguir el P. Fundador, al temps que me regalava el llibre que citaré encara, seguidament. Els que aleshores estudiàvem a Roma no podíem somniar d'adquirir llibres. Les 2.000 lires mensuals havien de bastar per a l'autobús, al qual pujàvem clares vegades, per a quaderns i bolígrafs, no afegim res pus. No és una queixa, perquè érem privilegiats, sinó una explicació de com me va fer feliç aquell bisbe quan m'obsequiava un llibre que just hauria pogut consultar a la Biblioteca de la Gregoriana o en els prestatges de les llibreries.

95 CHARUE, *Le clergé diocésain*, pàg. 243.

96 CHARUE, *Le clergé diocésain*, pàg. 271.

97 CHARUE, *Le clergé diocésain*, pàg. 257-258.